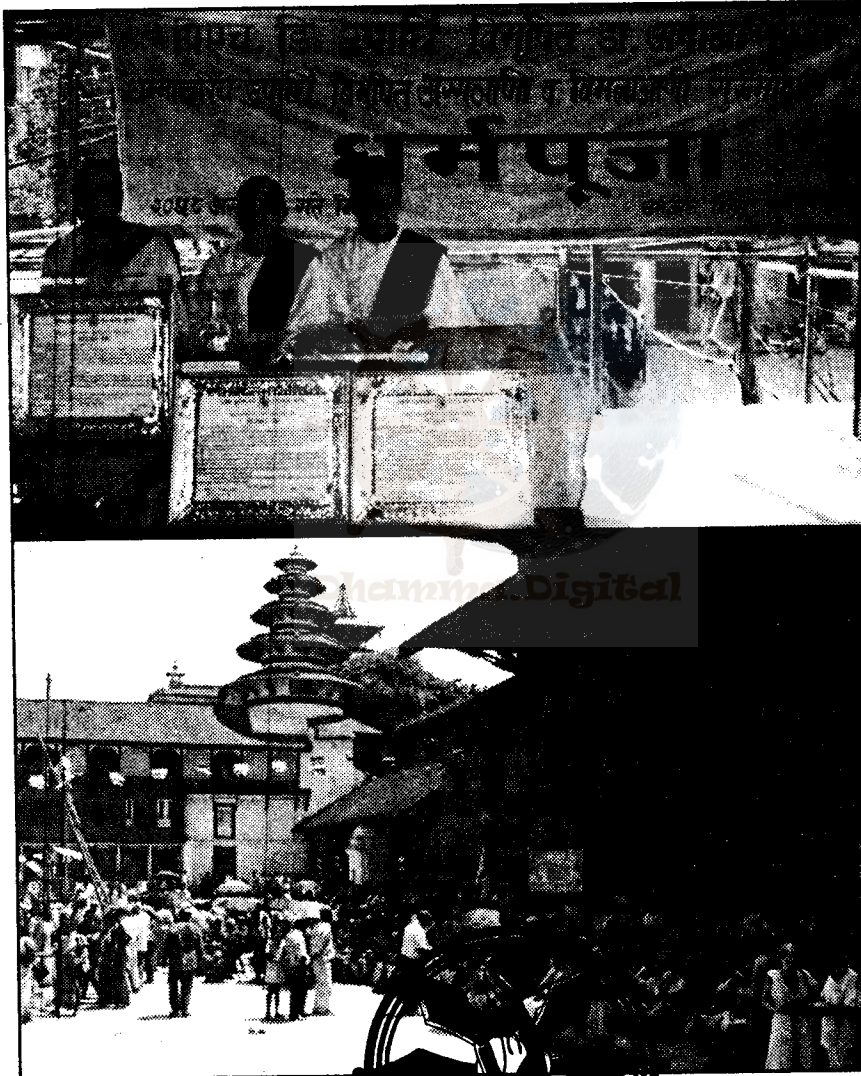

धर्मकीर्ति

THE DHARMAKIRTI

A BUDDHIST MONTHLY

श्रा
व
ण
पू
र्णि
मा

दिवंगत श्री ५ वीरेन्द्र र राजपरिवारहरूको पुण्य सन्निभ हनुमान मूलचोकमा महापरित्राण श्रवण गरिरहेका समूह

वर्ष- १९

अङ्क- ४

वार्षिक रु. ६०/- मूल्य रु. ५/-

बुद्ध शिक्षा

आजको परिवार, समाज, देश र संसारमा ब्याप्त भइरहेको अशान्तिले हामीलाई अत्यास पारिरहेको छ । त्यसैले हामीले आज शान्तिको खाँचोलाई महशूस गर्दौं । अर्को शब्दमा भन्ने हो भने हामीहरूमा धर्म चेतनाको खाँचो भइरहेको छ । हामीमा धर्म चेतना तब मात्र उत्पन्न हुन्छ, जब हामीले आ-आफ्नो कर्तव्यलाई महशूस गर्नेछौं । किनभने बुद्ध शिक्षाअनुसार कर्तव्य पालन नै धर्म हो । कर्तव्य बोध भएको ब्यक्तिले नीजि स्वार्थको बसमा रही अरूलाई दुःख दिन चाहँदैन । उसको आचरण र बानी ब्यवहार राम्रो हुन्छ । राम्रो आचरण भएको ब्यक्तिको तर्फबाट अरूहरू माथि कुकर्महरू हुन सक्दैन । किनभने उ अन्यायपूर्ण स्वार्थको बसमा लादैन । अर्थात् उ नैतिकवान र चरित्रवान् हुनेगर्छ । त्यसैले होला एकपटक भगवान् बुद्धलाई एक ब्यक्तिले उहाँको जात सोधेको बेला बुद्धले भन्नुभएको थियो-

“जात सोध्ने होइन आचरण अर्थात् बानी ब्यवहार सोध्ने गर ।”

बुद्धको यस उत्तरले भनिरहेको छ, मानिस ज्ञानी बन्नका लागि उसले आफ्ना खराब आचरणहरू सुधानु पर्दछ । तर आफ्नो खराब आचरणहरू सुधानका लागि सर्वप्रथम उसले आफ्ना कमजोरी र गलतीहरूलाई महशूस गर्नसक्नु पर्दछ । मानिसबाट गलतीहरू हुन सक्छन् । तर आफूले गरेका गलतीहरूलाई स्वीकार गरी फेरि फेरि ती गलत कार्यहरू आफ्नो तर्फबाट दोहऱ्याउन नदिनु नै बुद्धिमानी हुनेछ ।

त्यसैले बुद्धले भन्नुभएको छ-

अत्तना चोदय'त्तानं पतिमासे अत्तम'त्तना

सो अत्तगुत्तो सतिमा सुखं भिक्खु विहाहिसि ।

अर्थात्-

जसले आफूले आफैलाई हरेक क्षण जाँचि-रहन्छ, जसले आफूलाई हरेक क्षण कुशल कार्यमा होशियारी बनाउँछ र संयम राख्छ, त्यही मानिसको जीवन सुखमय हुनेछ ।

यस बुद्ध वचनले भनिरहेको छ, आफ्नो जीवन सफल र सुखी बनाउने हो भने सर्वप्रथम हामी आफैलाई होशियारी बनाउनु परेको छ । बुद्धिमानी ब्यक्तिले अरूको दोष र अर्काको चेवा चर्चा गर्दैन, उसले आफ्नै दोष र आफ्नै चेवा चर्चा गरी बहिर्मुखी होइन अन्तर्मुखी बन्ने प्रयास गर्दछ ।

किनभने जबसम्म आफू सुधिन सक्दैन, तबसम्म उसले साँचो मानसिक सुख प्राप्त गर्न सक्दैन । त्यतिमात्र होइन उसले अरूलाई समेत अशान्ति र दुःख दिइरहेको हुन्छ । धेरैजसो मानिसको यही स्वभावले गर्दा आजभोलि जताततै अशान्ति मच्चिरहेको छ ।

त्यसैले यदि, हामीलाई मानसिक शान्ति चाहिएको छ भने हामी बहिर्मुखी होइन अन्तर्मुखी बनी आफूले आफैलाई चिन्ने र जाँच्ने प्रयास गरी कर्तव्यवान् र नैतिकवान् बनौं । अनिमात्र हामीले बुद्ध शिक्षालाई ठीक तरिकाले अभ्यास गरी मानसिक शान्ति प्राप्त गर्न सक्नेछौं ।

विषय-सूचि

१) बुद्ध वचन	-	१
२) विरल प्रति अगाध भद्रा	- सुधी सुम्ना देवी शान्ति	२
३) 'मोह-निह'	- किशोर घुस	३
४) धम्मपत्र-१४०	- रीमा तुलाधर	४
५) मैत्री पूजा र बुद्ध पूजा खः	- अमृतमान माख्य	५
६) पनिवाइमयमा हिमालयको वर्णन	- भिक्षु बिपस्ती धम्महरामो	६
७) अँखामा	- सेधकर बन्ने	७
८) स्वार्थी संसार	- रामभक्त प्रधान	८
९) मृत्यु कसरी हुन्छ ?	- भिक्षु धर्ममूर्ति	९
१०) वर्तमान स्थिति र प्रसिद्ध समुत्थान	- भिक्षु सुशील	१०
११) राम्ररी सुन, हेर, सोल र लेख	- दोसेनरत्न राम्य	११
१२) शान्ति र मैत्री-७	- भिक्षु अमरघोषद्वारा लिखित अनुवित पीप्यन्ती	१२
१३) मन सिलेनु बासः	- दिलबहादुर प्रजापति	१३
१४) मन बाउंसे चोनिगु उपाय	- पूर्णबहादुर प्रजापति	१४
१५) धर्मकोति विहार - गतिविधि	-	१५
१६) धर्म प्रचार - समाचार	-	१६

प्रमुख व्यवस्थापक
विद्यासागर रञ्जित
फोन : २५८९५५

व्यवस्थापकहरू
चिनीकाजी महर्जन
फोन : २५३१८२

ज्ञानेन्द्र महर्जन
फोन : २७६९०८

सह-व्यवस्थापक
धुवरत्न स्थापित
फोन : २५७५७२

सम्पादक
भिक्षुणी वीर्यवती
फोन : २५९४६६ (२५९९३२)

प्रधान सम्पादक
भिक्षु अश्वघोष महास्थविर
फोन : २५९९१०

प्रकाशक र विशेष सल्लाहकार
भिक्षुणी धम्मवती
फोन : २५९४६६

कार्यालय
धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी
धर्मकीर्ति विहार
श्रीघः नघः टोल
पोष्ट बक्स नं. ४९९२
काठमाडौं
फोन : २५९४६६

बुद्धसम्बत् २५४५
नेपालसम्बत् १९२९
इस्वीसम्बत् २००९
विक्रमसम्बत् २०५८

विशेष सदस्य रु. १०००/-
वा सो भन्दा बढी
वार्षिक रु. ६०/-
यस अङ्कको रु. ५/-

धर्मकीर्ति

(बौद्ध मासिक)

THE DHARMAKIRTI

A Buddhist Monthly
AUGUST 2001

वर्ष- १९	अङ्क- ४	गुणपुन्दी	श्रावण २०५८
----------	---------	-----------	-------------

★ जसले अतीत र अनागत संस्कारको चिन्तनहरूलाई पार गरिसकेको छ, जसको प्रज्ञा विशुद्ध छ र जो आयतनबाट मुक्त भएको छ, त्यही यो जगतमा सम्यक् परिवाजक (त्यागी) हो ।

★★★

★ मैले रागादि सबै विकृतिलाई जिती सकें, दुःखबाट मुक्तिको उपाय जानीसकें, सबै पदार्थमा आसक्ति छैन, सर्व त्यागी भै सकें, तृष्णा क्षय गरी सकें र विमुक्ति पाइ सकें । मैले स्वयं विमलज्ञानको बोध पाई सकें, अतएव मैले कसलाई गुरु देखाउँ ।

★★★

त्रिरत्न प्रति अगाध श्रद्धा

सुश्री सुमना देवी ज्ञान्य
चैनपुर-३, संखुवा सभा

सम्यक सम्बुद्धले भन्नुभएको छ धन मध्ये सबैभन्दा ठूलो धन श्रद्धा धन हो । भित्री हृदय देखि नै बुझेर काम कुरा गर्ने प्रवृत्ति । यसलाई आर्य सत्पुरुष धन पनि भनिन्छ । आफ्नो स्वतन्त्र विचारद्वारा असल काम लाग्ने खालको हीत हुने अरूको भलाई हुने खालको काम कुरा गर्ने बानी बसाल्ने प्रवृत्ति । बहुजनको हीत र सुखको लागि आदि मध्ये अन्त कल्याण हुने मध्यम मार्ग बुद्धले देखाउनु भएको मार्ग हो । सम्यक दृष्टि, सम्यक संकल्प, सम्यक वाचा, सम्यक कर्मान्त, सम्यक आजीव, सम्यक प्रयत्न, सम्यक स्मृती, सम्यक समाधी । यस बाटोमा हिंङ्न सकेमा सबैको कल्याण हुन्छ । यसमा दुईमत नहोला ।

सम्यक सम्बुद्धको धर्म प्रचार गर्ने ठाउँ एउटा विहार पनि हो जहाँ जीवन मुक्तिको निमित्त प्रयास गरिरहनु हुने भिक्षु, भिक्षुणी, श्रमणहरू बस्ने ठाउँ हो । बौद्ध धर्मका चारवटा परिषदहरू छन् ती हुन्— भिक्षु, भिक्षुणी, उपासक, उपासिका । बौद्ध विहार कुशल जीवनयापन गर्नेहरूको लागि एउटा अभिन्न अंग हो । त्यसकारण हामीले त्रिरत्न प्रति गौरव राखी विहारको संरक्षण र बुद्ध शासनको बचावटको लागि चार परिषदहरूको बिच आत्मियताको भाव जगाई काम कुरा गर्ने बानी बसाल्नु पर्दछ । विहारमा जान पनि श्रद्धा धन चाहिन्छ । यदि हामीमा श्रद्धा छैन भने विहार प्रति वास्ता छैन भने हामी जान सक्तैनौं । त्यहाँ कुन किसिमको शिक्षा हासिल गर्न सकिन्छ भन्ने कुरा पनि थाहा हुँदैन । ज्ञान-गुणले भरीपूर्ण भएको बुद्ध शिक्षा त हामीले सुनि राख्नै पर्दछ । जसले गर्दा हाम्रो मन शुद्ध स्वच्छ हुँदै जान्छ त्यसतर्फ त हामी बारम्बार लाग्नु पर्दछ । विहारमा गएर उन्नती हुन्छ र ? भन्ने मानिसहरू नभएका होइनन् । तिनीहरू आफू पनि जान सक्तैनन् । अरूहरू गएको पनि सहन सक्तैन । शील, समाधी, प्रज्ञा धर्मको प्रयोग प्रधान पक्ष हो काया र वाणीले सदाचार

मय जीवन जीउनु समाधीको बलमा चित्तलाई सरल स्वच्छ बनाउनु यही धर्मको व्यावहारीक पक्ष हो । जुन साँदृष्टिक छ अर्थात् प्रत्यक्ष छ र अकालिक अर्थात् तत्काल फलदायी छ ।

चित्तले आफ्नो कुटीलता छोड्छ, सरल स्वच्छ हुन्छ अनि तब मात्र तत्काल हाम्रो भलाई गर्न लाग्छ । जुन व्यक्तिले कुटीलतालाई त्यागेको हुन्छ त्यही व्यक्ति अरूहरूको अहित गर्ने प्रवृत्तीबाट बच्दछ कति पनि दुराचार गर्दैनन् । अहङ्कारको तनावबाट अलग रहन्छ । यसप्रकार आफ्नो अमङ्गलबाट बच्दछ तथा अरूको अमङ्गलको कारण पनि बन्दैन । चित्त सरल स्वच्छ भएमा मात्र व्यक्तिहरू सत्कर्मी हुन्छ, सुभाषि र शान्त इन्द्रिय हुन्छ अन्तर हृदयमा सद्भावनाले भरिएको हुन्छ । हजारौं बाधा अडचन भए पनि सत्धर्म धारण गर्नमा हाम्रो उत्साह कम नहोस् प्रयत्न शीथिल नहोस् यसैमा सबैको कल्याण छ ।

त्रिरत्न प्रति श्रद्धा भएको कारणले नै हामी दान दिन्छौं दान दिँदा उत्पन्न हुने श्रद्धा कसैलाई देखाउनको लागि होइन प्रशन्न चित्तले दान दिनु पर्दछ । दान भनेको जसलाई दिए पनि हुन्छ । कसैको कर कापमा नपरी आफैले जानेर बुझेर भित्र हृदय देखि नै उत्पन्न श्रद्धा कुशल कार्यमा अग्रसर हुने विचार चाहिन्छ । दान जस्तो स्थीर इष्ट बन्धु अरू केही छैन । हामी भित्र विद्यमान रहेको लोभलाई जित्न यसले ठूलो सहयोग गर्छ । दान दिन जान्यौं भने हामीले त्रिरत्न प्रति अगाध श्रद्धा राखेको र बुद्ध शासनलाई पनि टेवा दिएको समान हुन्छ । दान दिँदा पनि मन खिन्न पारी धेरै दिनु भन्दा मन प्रशन्न पारेर थोरै दिनु अति उत्तम हुन्छ ।

शील प्रति श्रद्धा भएको कारणले नै हामी शील पालना गर्दछौं । विहारमा गएर शील प्रार्थना गरेर मात्र हुँदैन, परिशुद्ध हुनलाई शील पालन गर्न अति आवश्यक छ । शील त सबै जसोले प्रार्थना गर्दछ तर पालना गर्ने

नगर्ने कुरा आउँछ । श्रद्धा भएको कारणले हामी शील पालना गर्छौं । यदि हामीमा शील प्रति श्रद्धा छैन भने प्रार्थना गर्न पनि सक्तैनौं, प्रार्थना गराउन पनि सक्तैनौं, पालन पनि गर्दैनौं, मनुष्य जीवनमा शीलको ठूलो महीमा छ; शील भनेको मानिसको शरीर समान हो । शील विना मानिसको अस्तित्व नै रहँदैन ।

त्रिरत्न प्रति श्रद्धा भएको कारणबाट हामी भावना अभ्यास गर्दछौं । यसबाट हाम्रो अन्तरमनमा हुने फोहर मैला हटाउने काम गर्दछ । हाम्रो घर, आँगन, कोठा,

चोटा दिनहुँ सफा सुग्घर गर्नुपर्दछ यो जति आवश्यक छ त्यतिनै आवश्यक छ मनको मैल हटाउन पनि । यसको लागि हामीले दिनहुँ मैत्री भावना गर्नुपर्दछ । विपश्यना ध्यान गर्नुपर्दछ । फल चाखेपछि मात्र मिठो नमिठो स्वाद थाहा हुन्छ । ठूला-ठूला रूखहरूको बिरुवा सानो छँदा जोगाएर राख्नुपर्छ, पशुहरूले बिगार्न नसकोस् भनेर । पछि त त्यस रूखमा पशुलाई बाँधे पनि केही बिगार गर्न सक्तैन । त्रिरत्न प्रति अगाध श्रद्धा भएको कारणले नै हामीलाई भावना प्रति पनि श्रद्धा छ । ■

“मोह-न्हि”

- किञ्चोट धुसः

गा:बहा: यल

न्त्याक्व हे धन-सम्पत्ति दसां ।
तृप्त मजू स्व मनूतय्गु मन ॥
था:गा: मदूगु तृष्णाया सागरे ।
दुसुना वनाच्चन मानव थन ॥

लोहंते अबीर भतिचा दयवं ।
द्य:धया भा:पिइ न्ह्याम्हसिनंनं ॥
मनू न मनू जक भा:पिइ मफया ।
हिंसा आतंक न्यनावल थन ॥

नानां थाय् थासे द्योयाथाय् वना ।
हना च्वना न्ह्याबलें नख: चख: ॥
पुलांगु संस्कार धाधां त: क्यांका ।
सियाच्चन गरिबपिंन्स न्ह्याबलें दु:ख ॥

मोह-न्हिं नख: थ्व हिन्दु मात्रया ।
न्यंका जुल रेडियो दँदँ पतिकं ॥
अझ नं बौद्ध पिंसं ध्वा: मथुया ।
याना जुल हिंसा द्य:द्य: पतिकं ॥

धनीया जुलसां मोह-न्हि नख: न्या: ।
गरिबया जुलं थ:गु धुकू खना ग्या: ॥
स्याक्व-त्याक्वया नामं दंगु नख: ।
लुमंके मात्रं जिगु नुग: तसकं स्या: ॥

ला नयगु मोह, ऐला त्वनेगु मोह ।
धर्मया नामय् थ्व प्राणी स्याय्गु त्वह ॥
पापं जा:गु कलश स्वनेगु नख: ।
स्वार्थी मनूतय्गु थ्व गजा:गुपह: ॥

पाप नं मस्यूपिं धर्म नं मथूपिं ।
साक्क-भिकं जक नयदसा गा:पिं ॥
नामं निसें तसकं ल्व:गु नख: ।
थुगु नख: या नाँहे “मोह-न्हि” ख: ॥

उकिं, आतकलानि हे बौद्ध पासापिं ।
बहिस्कार याय्गु स्व “मोह-न्हि” नख: थ्व ॥
थ:तथम्हं म्हसिके धात्थें योसा ।
बुद्ध उपदेश छकं मनन याना स्व ॥

विचाः हायका

अनिच्चावत संखारा उप्पाद वय धम्मिनो
उपज्जित्वा निरुज्जन्ति तेसं वूपसमो सुखो

जन्म :
वि.सं. १९८७

दिवंगत :
वि.सं. २०५८ असार २५ गते

मानकूमारी महर्जन

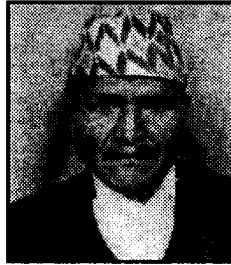
सिद्धिपुर (थसि), वडा नं. ९

मदुम्ह जिमि माँया पुण्य स्मृतिस विचाः हायका च्वनापिं काय्पिं-

- (१) बाबुकाजि महर्जन
- (२) गोपी महर्जन
- (३) शान्त कुमार महर्जन

विचाः हायका

अनिच्चावत संखारा उप्पाद वय धम्मिनो
उपज्जित्वा निरुज्जन्ति तेसं वूपसमो सुखो

जन्म :
वि.सं. १९८८, विजया दशमी

दिवंगत :
वि.सं. २०५८ साउन १ गते

चामसिं महर्जन

सिद्धिपुर (थसि), वडा नं. ९

मदुम्ह जिमि बाःया पुण्य स्मृतिस विचाः हायका च्वनापिं काय्पिं-

- श्यामकृष्ण महर्जन - यचु महर्जन
रामकृष्ण महर्जन - नानीछोरी महर्जन

धम्मपद-१४०

टीना तुलाधर
“परियति सद्धम्म कोविद”

एथ पस्सथि मं लोकं - चित्तं राजरथूपमं
यत्थ बाला विसीदन्ति - नत्थि सङ्गो बिजानतं ।

अर्थ- आध्यात्मिक रूपमा परिपक्व नभएका बालजनहरू शाही रथ जस्तै सजाइएको यस संसार लोकलाई देखेर आशक्त भएर बस्छन् । जसले संसारको माया मोहलाई जानेको छ, ती ज्ञानीहरू यसमा आशक्त हुँदैनन् । ज्ञानीहरूले संसार वास्तवमा जस्तो त्यस्तै रूपमा देख्छन् ।

घटना- उपरोक्त गाथा भगवान बुद्धले राजगृह वेणुवन विहारमा बस्नु भएको बेला अभय राजकुमारको कारणमा भन्नु भएको हो ।

राजगृहको कुनै प्रान्तमा अशान्ती फैलीरहेको बेला बिम्बिसार महाराजाका पुत्र अभय राजकुमारले आफ्नो वीरताको बलले त्यहाँको अशान्ती शान्त गराए । छोरा देखी खुशि भएर बिम्बिसार महाराजाले एउटी केटीसँग उनलाई मनोरञ्जन गर्न लगाईदिए । नृत्यमा अति निपुण रहेकी ती स्त्रीसँग अभय राजकुमारले सात दिनसम्म दरबार भित्रै रसरंग गरेर बिताए । आठौँ दिनमा दरबारबाट निस्केर नदीमा गएर नुहाए । त्यहाँबाट

आफ्नो रम्य उद्यानतिर गए । उद्यानमा बसेर पनि त्यो केटीको नृत्य हेरेर मस्ती गरे । त्यही समयमा अचानक त्यो केटीलाई जिउमा ठूलो वेदना हुन थाल्यो र उतिखेरै तिनको मृत्यु भयो ।

आफिन प्रिय नर्तकीको अचानक मृत्यु भएको कारण अभय राजकुमारको मनमा ठूलो चोट लाग्यो र उनी शोकाकुल भएर सिर्फ भगवान बुद्धले मात्रै मेरो शोक हटाउन सक्नेछ भनी ठानी भगवान बुद्धकहाँ गए । भगवान बुद्ध समक्ष आफ्नो शोक हताइदिन आग्रह गरे । भगवान बुद्धले भन्नु भयो - “हे राजकुमार संसार चक्रमा यही केटी मरेको कारणमा तिमीले रोएर बगाएको आँसूको कुनै अनुमान प्रमाण नै छैन ।” राजकुमारको शोक केही कम भएको देखी भगवान बुद्धले फेरि भन्नु भयो- “हे राजकुमार शोक नगर । केवल ज्ञान नभएका बाल मूर्खजनहरूले आफैलाई शोकमा डुबाईराख्छन् । तर ज्ञानीजनहरू त्यसरी शोकाकूल हुँदैनन् ।” यसरी धर्म देशना दिई भगवान बुद्धले उपरोक्त गाथा भन्नुभयो । धर्मदेशनाको अन्तमा अभय राजकुमार स्रोतापत्ति मार्ग फलमा प्रतिष्ठित भए । ■

मैत्री पूजा हे बुद्ध पूजा खः

अमृतमान ज्ञाक्य

पवित्र भूमी जन्म जुया
कु संस्कारे ब्वलना
बौद्ध खः जि धयाजुई

सीकं तायुकं अव्यवहार हनाः
गथे बौद्ध नेपाः मि जुई ?
अनाथ अज्ञानी प्रति मैत्री मतसे
अन्नव्हलाः धर्म याः जुई

कुल परम्परा कथं
सिकाई ब्व तथाः व्यवहार हनी
लुखाखरू जुछी छुचाल ब्याल जुइक

गथे कुल धर्म धाय् ?
लिमला फमला ब्वाँय् ब्वाँय् जुई
मचा खाचा वाँ वाँ खाः
बुद्धया धर्म कथं जूला ?

नुगले बुद्ध किपा लुइकाः
दीन दुःखीया पूजा याः सा
वहे जक बुद्धया पूजा जुई ।

“चित्त स्थिर नभएको सद्धर्म नजानेर प्रसन्न स्वभाव नभएको व्यक्तिलाई प्रज्ञा-ज्ञान पूर्ण रूपले प्राप्ति हुन शक्तैन ।”
- धम्मपद

पालिवाङ्मयमा हिमालयको वर्णन

प्रस्तोता: भिक्षु विपस्सी धम्माराजो

त्रिपिटक सहित वृहद पालिवाङ्मयमा कपिलवस्तु लुम्बिनी र देवदहको भौगोलिक परिचय पनि पाइन्छ । भगवान् बुद्धको जन्म भएको स्थान लुम्बिनी र प्रारम्भिक २९ वर्ष सम्म व्यतीत भएको कपिलवस्तु आधुनिक नेपाल अधिराज्यको भित्र पर्दछ । आधुनिक नेपालको अधिकांश भूभाग पहाडी क्षेत्र रहेको छ र अधिकांश उच्चतम टाकुराहरू हिमालयको एकतिहाइ भाग पनि यसभित्र पर्दछ । संसारका भगवान बुद्धबाट आफ्नो वतनको परिचय दिदै भन्नु भएको छ-

उजुं जनपदो राज, हिमवन्तस्स पस्सतो ।
धनवीरियो सम्पन्नो, कोसलेसु निकेतिनो ॥
आदिच्चा नाम गोत्तेन, साकिपा नाम नातिया ।
तम्हा कुला पब्बजितोमिह, नकामे अभिपत्थयं ॥
कामेस्वादिनवं दिस्वा, नेक्खम्मं दुट्टुखेमतो ।
पधानाय गमिस्सामि, एत्थ मे रञ्जती मनोति ॥

सुत्तनिपातपालि, पब्बज्जासुत्तं

हे राजन ! यहाँबाट सीधा त्यसतरफ हिमालयको पार्श्वमा जनपराक्रमयुक्त सुसम्पन्न, कोशल राज्यको निकेतन अर्थात् प्राचीन देश छ ।

“त्यहाँ आदित्य गोत्रका शाक्य जाति छन् । त्यसै कुलबाट प्रव्रजित भएर आएको हूँ, न कि कामविषयको खोजी गर्न ।

“काम विषयको दोषलाई देखी, नैष्कर्म्यलाई ‘क्षेम’ संभ्री तपश्चर्याको निम्ति जाँदैछु - यसैमा मेरो मन लाग्छ (न कि कामविषयमा) ।”

गृहत्याग गरेर पहिलोपटक राजगृह प्रवेश गर्दा राजा बिम्बिसार भेट्न आउँदा भावी बुद्ध बोधिसत्त्व सिद्धार्थ पाण्डव पर्वतमा अडेस लागेर दायाँ हातले उत्तर तिर देखाउँदै त्यहाँबाट सीधा त्यसतरफ हिमवन्तस्स पस्सतो’ अर्थात् हिमालयको पार्श्वमा...आदि भनि बताउनुभएको थियो । यहाँ त्यहि ‘हिमवन्तस्स पस्सतो’ शब्दले के संकेत गर्दछ भन्ने कुरा पालिवाङ्मयमा उल्लेख भएका केहि तथ्यहरू प्रस्तुत गरिन्छ ।

तन्थ हिमवन्तस्सति हिमो अस्स अत्थीति ।

-अपदान-अट्टकथा-१, बुद्धवग्गो पृ. ११९६

अर्थ: त्यहाँ (गाथामा) हिमवन्तस्स भनेको ठाउँमा

‘जहाँ हिउँ छ, त्यहाँको (हिउँ भएको ठाउँको) भनेको हो । हिमवन्तस्स पस्सतो’ भनेको हिउँ भएको ठाउँको नजिक भनेको हो ।

फेरि ‘हिमो अर्थात् हिउँ किन भनिएको हो त ? हिम’को अर्थ पनि यसप्रकार दिइएको छ-

सत्ते हिंसति, सीतेन हनति, मथेति, आलोलेती ति हिमो ।
पूर्वोक्त

सत्त्वप्राणीहरूलाई हिंसा गर्छ, सीतद्वारा मार्छ, मर्दन गर्छ, थरथर कमाउँछ, त्यसैले हिउँ भनिएको हो ।

अर्को हिसाबले

हिमवाति हिमपातसमये हिमयुत्तोति हिमवा, गिम्हकाले हिमं वमती’ति हिमवा ।

जातक-अट्टकथा-४, १६ तिसनिपातो, पृ. ५१५७

अर्थ: हिमवा’ भनेको हिमपात समयमा अर्थात् हिउँ पर्ने समयमा (ऋतुमा) हिउँ पर्ने ठाउँ भनेको हो । गृष्मकालमा (गर्मीऋतुमा) हिउँ ओक्लने (=पग्लेर पानी निस्कने) ठाउँ भएकोले ‘हिमवा’ भनिएको हो । यो हिमालय अथवा हिमश्रृंखलाको विस्तार सम्बन्धी भनिएको छ-

हिमवन्तो च नाम महापञ्चयोजन सतुब्बेधां तियोजनसहस्स नित्थतो... जातक-अट्टकथा-५

अर्थ: हिमवन्त (हिमालय) भनेको अधिकतम पाँचशय योजन उँचाइको छ र तीन हजार योजन क्षेत्रमा फैलिएको छ ।

पालिवाङ्मयमा ‘हिमवा उल्लेख मूलपालि त्रिपिटकका अनेक ग्रन्थहरूमा भएका छन् । ती उल्लेखहरूको संख्या १०० पटक बढी छ त्यस्तै अर्थकथाहरूमा ३९३ बार र अन्यमा ५४ बार गरेर जम्मा ५६२ बार हिमालयको उल्लेख भएका छन् यसमा ‘हिमवा’ संग विभक्ति प्रत्यय जोडेर आउने सबै शब्दहरू पर्दछन् । अन्य शब्दहरूसंग जोडेर आएका हिमवन्तभिमुखो हिमवन्तवासी, हिमवन्तपस्से, हिमवन्ततो, हिमवाव, हिमवन्तसमीपे हिमवन्तस्साविदूरे उत्तरहिमवन्ते, हिमवन्तेयेव आदि शब्दहरूको प्रयोग मूलपालिमा ३९ बार अर्थकथाहरूमा १०३ बार र अन्यमा ३ बार गरि जम्मा १४५ पटक बार उल्लेख भएका छन् ।

सम्पूर्ण जम्मा गर्दा ७०७ पटक हुन्छन् ।

यसरी धेरैबार चर्चा गरिएको विशाल हिमवन्त प्रदेश भित्र पाइने अनेक पर्वतहरू मध्ये केहिका नाम यसप्रकार छन्— चित्रकूट, सुवर्ण, रजत, कञ्चन, मणि, धम्मिक, लम्बक, उदङगणो, रमसो, असोक, दण्डहिरञ्जक, हिङ्गुलिक, चन्द्र, छिङ्गुलिक, अञ्जन, सानु, फालिक, तिरच्छान, पंसुमिस्सक, गोतम, नेरु, कुक्कुट, पदुम, निसभ, वसभो, विकतो, हारित, जापल, सोभित, अनोम, गोसित, यमको, वसलो, समगो आदि । तर हाम्रो आजको पर्यटनको साहित्यमा र प्रचार प्रसारमा कुनै पनि हमचुलिको नाउँमा यी नाउँहरू छैन । बौद्ध वाङमयबाट अपरिचित संस्कार र हिन्दूकरणको मोह ममता नै यसको कारण हो । यी पर्वतहरूका नामहरू पालिवाङमयमा अनेकबार उल्लेख भएका छन् । विशेष गरेर अपदानपालि, बुद्धवंसपालि र तिनका अर्थकथा टीका ग्रन्थ आदिले यी पहाडहरूमा बुद्ध, प्रत्येकबुद्ध र ऋषिमुनिहरू बसोबास गर्छन् भनि उल्लेख गरेका छन् । त्यसो गर्नाका लागि त्यहाँ अनुकूल नदी, पोखरी, ताल, वनखण्ड र पशुपंक्षीहरू हुन्छन् । संयुक्तनिकायपालिमा उल्लेख भए अनुसार नागहरू सन्तान पैदा गर्न यहाँ आउँछन् । यो स्थान असंख्य किन्नर, भूत, नाग, देवता आदिको वासस्थान हो । हिमाली प्रदेशको विशेष चर्चा कथानक रूपमा कुणालजातक चन्द्रकिन्नरी जातक, वेस्न्तर जातक, अपदानपालि र तिनका अर्थकथाहरूमा विशद रूपले भएका छन् । मनोरथपूरणी नामक अंगुत्तरनिकाय अर्थ कथाको पहारादसुत्तवण्णनामा भएको पाठको अनुवाद प्रस्तुत गर्नु प्रासंगिक ठान्दछु ।

तीनहजार योजन प्रमाण भएका ठाउँहरूमा हिमवा (हिम-श्रृंखलाहरू) छन् । यी हिम-श्रृंखलाहरूमध्ये ५०० योजनसम्म अग्ला पनि छन् । यी हिम-श्रृंखलाहरू ८४ हजार हिमचुलीहरूले प्रतिमण्डित छन् ।

यी हिमालहरूका चारैतिरबाट ५०० नदीहरू बगिरहेका छन् । लम्बाइ र चौडाइ अनि गहिराइमा ५०।५० योजन भएका तथा १५० योजनको घेरा भएका (१) अनोतप्त दह, (२) कर्णमण्ड दह, (३) रथकार दह, (४) छुहन्त दह, (५) कुणाल दह, (६) मन्दाकिनी दह, (७) सिंहप्रतात दह गरी— जम्मा सातवटा दहहरू पनि छन् ।

त्यसमध्ये अनोतप्त दहलाई— (१) सुदर्शनकूट,

(२) चित्रकूट, (३) कालकूट, (४) गन्धमादानकूट र (५) कैलाशकूट पर्वतहरूले घेरेका छन् । यिनीहरूमध्ये सुदर्शनकूट सुवर्णमय छ र यसको २०० योजन उचाइ छ । यसको भित्रीभाग वक्र र काकको मुख जस्तै छ । उही दहलाई ढाकेर बसेको छ । चित्रकूट सबै रत्नमय छ । कालकूट अञ्जनमय छ । गन्धमादानकूट सानमय (=सम्म) छ । यस भित्र मुगीवर्ण छ । यसमा— (१) मूल (=जरा) गन्ध, (२) सार (=काठ) गन्ध, (३) फल्गुगन्ध, (४) त्वचगन्ध, (५) पपटिकगन्ध, (६) रसगन्ध, (७) पत्रगन्ध, (८) पुष्पगन्ध, (९) फलगन्ध र (१०) गन्ध-गन्ध गरी दश गन्धहरू छन् । यी गन्धहरूद्वारा उत्पन्न नानाप्रकारका औषधीहरू छन् र कृष्णपक्षको उपोसथको दिनमा यो गन्धमादानकूट गोलको आगो जस्तै बगिरहन्छ । कैलाशकूट चाहिँ रजत (-चाँदी) मय छ । यी सबैका उचाईहरू सुदर्शनकूट जस्तै छन् र उही दहलाई ढाकेर बसेका छन् । तिनीहरू सबैमा देवताको प्रभावद्वारा पानी पर्छ र नदीहरू पनि बग्छन् र ती सबै पानीहरू अनोतप्त दहमै प्रवेश हुन्छन् । चन्द्र सूर्यहरू दक्षिणतिरबाट वा उत्तरतिरबाट जाँदा पर्वतको बीच बीचबाट प्रकाश फैलाउँछन् र सोभै जाँदा फैलाउँदैनन् । त्यसैले 'अनोतप्त' भन्ने नाम रहन गएको हो ।

माछा र कछुवाहरू स्फटिक जस्तै निर्मल पानी भएको नुहाउनको निमित्त मनोहर ढुँगाहरूका तीर्थस्थान (=नुहाउने स्थान) हरू बनाएका छन् । जुन ठाउँमा बुद्ध, प्रत्येक बुद्ध, क्षीणासवीहरू तथा ऋद्धिबान् ऋषिहरू स्नान गर्छन् । देवयक्षादिहरू पनि कूडा गर्छन् ।

त्यसको चार दिशाहरूमा— (१) सिंहमुख, (२) हस्तीमुख, (३) अश्वमुख र (४) वृषभमुख गरी चार वटा मुहानहरू छन् । जसबाट चारवटा नदीहरू बग्छन् । सिंहमुखबाट निस्केको नदीको तीरमा सिंहहरू धेरै हुन्छन् र हस्तीमुखादिबाट निस्केका नदीहरूको तीरमा हस्ती अश्व र वृषभादिहरू हुन्छन् ।

पूर्वदिशाबाट निस्केने नदी अनोतप्त दहलाई तीन पटक घुमी अरू नदीहरूको अनुगमन गरी पूर्वतिरको हिमालतिरबाटै अमनुष्यपथतिर लागी महासमुद्रमा प्रवेश गर्छ । पश्चिम र उत्तरदिशाबाट निस्केका नदीहरू पनि त्यस्तै गरी घुमेर पश्चिम र उत्तर हिमालतिरबाटै अमनुष्यपथतिर लागी महासमुद्रमा प्रवेश गर्छन् ।

दक्षिणदिशाबाट निस्केको नदी चाहिँ तीनपटकसम्म घुमी उत्तरदिशाबाट सोझै दुङ्गाको माथि माथिबाटै ६० योजन जति गई पछि पहाडमा ठक्कर खाई त्यसबाट उठेको तीन गाउत प्रमाणको मोटाइ भएको पानीको धार ६० योजनसम्म आकाशबाट गई तियग्गल भन्ने ढुंगा माथि पर्नजान्छ । अनि पानीको धारको बेगले सो ढुंगा फुटी त्यसमा ५० योजनको प्रमाणले 'तियग्गल' भन्ने पोखरी बन्यो । त्यो पोखरीको डिल फोरी ढुंगाभित्र पानी पसी ६० योजनसम्म गयो । त्यसपछि घन पृथ्वीलाई फोरी कुमार्गमा लागी ६० योजन जति 'विज्झ' भन्ने तिरश्चीन पर्वतलाई प्रहार गरी त्यसबाट हातको पञ्जाका पाँच औंलाहरू जस्तै पाँचवटा पानीका धारहरू निस्केका छन् । त्यो पानी तीनपटक अनोतप्तलाई घुमेर गएको ठाउँलाई (१) 'आवर्तगङ्गा', सोझै ढुंगाको माथि माथिबाटै ६० योजन गएको ठाउँलाई (२) 'कृष्णगङ्गा' आकाशबाट ६० योजन गएको ठाउँलाई (३) 'आकाशगङ्गा', तियग्गल ढुंगाको ५० योजन

प्रमाणको ठाउँलाई (४) 'तियग्गलपोखरी', डिल फुटाली ढुंगाभित्र गएको ६० योजन ठाउँलाई (५) 'बहलगङ्गा' र कुमार्गबाट ६० योजन गएको ठाउँलाई (६) 'उम्मगगङ्गा' भनी भन्दछन् । विज्झ भन्ने तिरश्चीन पर्वतलाई प्रहार गरी त्यसबाट निस्केका पाँच धाराहरूलाई क्रमशः— (१) गङ्गा, (२) यमुना, (३) अचिरवती, (४) सरभू र (५) मही नामले पुकारिन्छ । यसरी यी पाँच महानदीहरू हिमालबाट प्रवाहित भएका हुन् ।

यसप्रकार भगवान बुद्धका स्वदेशी हामी नेपालीहरूको बसोबास क्षेत्र हिमाल र हिमाली क्षेत्रबारेमा भगवान बुद्धको धार्मिक आन्दोलनको फलस्वरूप सृजना हुन आएको पालि वाङ्मयमा यस्ता अत्यन्त प्राचीन उल्लेखहरू धेरै पाइन्छन् । पालिवाङ्मयमा उल्लेख भएका हिमालीक्षेत्र वा हिमवन्तप्रदेश सम्बन्धी अरु आयामका कुराहरू पनि हामीले अध्ययन र अन्वेषण गर्न सकेमा नेपाली संस्कृति र परम्परालाई गहिराइसित बुझ्न सकिन्छ ।

सन्दर्भहरू :

भिक्षु अमृतानन्द : बुद्धकालीन राजपरिवार भाग १,

प्रकाशक : आनन्दकुटी विहारगुठी, स्वयम्भू, काठमाडौं, नेपाल । वि.सं. २०३०

Chattha Sangayana CD-Rom (version 2.0)

Published by : Vipassana Research

Institute, Dhammagiri, Iगतपुरी, 422403, Dist Nasik, India.

आँखामा

निर्मल पानी छ आँखामा
दुखमा भर्ने गर्छ रे ।
आकाश वादल छ आँखामा
शीतल अनुभव हुन्छ रे ॥
समुन्द्रको छाल छ आँखामा
सुखमा पनि भर्ने गर्छ रे ।
इन्द्रेणि तस्वीर छ आँखामा
संजोगले मात्र देख्छ रे ॥
हावाको वेग छ आँखामा
स्पर्शले थाहा हुन्छ रे ।
सारतत्वको भण्डार छ आँखामा
प्रज्ञा हुनेले मात्र पाउँछ रे ॥
जन्मपछि मृत्यूको संगम छ आँखामा
संसारको रितनीति नै यस्तो छ रे ।
प्रकृति स्वभाव छ आँखामा
निरन्तर सत्यमा चल्छ रे ॥

स्वार्थी संसार

टामभक्त प्रथाब, बनेपा

कति काम जान्ने के कुरा जान्ने ?
यो संसारले मुख अनुसार आकार लिने ।
हाँक धाँकको संसार बनेको छ ।
हाँक धाँक भएको ब्यक्तिको काम बन्ने ।
सीधा सादा ब्यक्तिको काम नबन्ने ।
हामी जस्ता निर्धा गरीब अब कसरी बाँच्ने ?

मृत्यु कसरी हुन्छ ?

शिक्षु धर्ममूर्ति
आनन्द कुटी विहार

प्रत्येक व्यक्ति (प्राणी) ले आ-आफ्नो जन्मसंगै मृत्यु पनि लिएर आएको हुन्छ । (उत्पत्तिया सहेवेद मरण आगतं सदा) । तसर्थ हाम्रो जीवन अनित्य, परिवर्तनशील भएता पनि, अनिश्चित भएता पनि हाम्रो मरण नित्य, अपरिवर्त्य र निश्चित हुन्छ । (जिवितं अनियतं, मरणं नियतं) । त्यस प्रकारको शाश्वत मृत्युको वरण कसरी हुन्छ ? कुन बेला हुन्छ ? भन्ने तथ्य यकीनका साथ कसैले भन्न सक्दैन । धेरै जसो मृत्यु सोचे जस्तो, सम्झे जस्तो हुँदैन । इच्छा अनुरूप इच्छा अनुसार हुँदैन । धेरै जसो त्यसको विपरित अवस्थामा हुन जान्छ । (अचिन्तितमि भवति, चिन्तितमि विनस्सति ।

बुद्धधर्म अनुसार 'मृत्यु' को अवस्था चार वटा छन् । ती चार प्रकारका मृत्यु मध्ये कुनै एक अवस्थाबाट वा अवस्था द्वयबाट हाम्रो मृत्यु हुन सक्दछ ।

१. आयुक्खय मरणः

कर्मानुसार प्राप्त 'आयु' को समाप्ति पछि प्राणीको मृत्यु हुन जान्छ । जसमा कर्मशक्ति (पुण्य शक्ति) विद्यमान रहन्छ र त्यस अनुरूप अन्न बाँच्न र जिवित रहन सक्ने हुन्छ । तर जिवित रहन सक्ने कर्मशक्ति हुँदा हुँदै पनि आ-आफ्नो जन्मसंगै ल्याएको आयुको अवधि समाप्त भएर हुने मृत्युलाई आयुक्षय मृत्यु भनिन्छ ।

२. कम्मक्खय मरणः

कर्मअनुसार प्राप्त 'आयु' को शेष रहेता पनि त्यसानुसार अन्न बाँच्ने (जिवित रहने अवस्था रहेता पनि 'कर्मशक्ति' को क्षय पछि प्राणीको मृत्यु हुन जान्छ । यसरी आ-आफ्नो आयु अवधि बाँकि रहँदा पनि कर्मभोगको वा कर्मशक्तिको समाप्ति भई हुने मृत्युलाई कर्मक्षय मृत्यु भनिन्छ ।

३. उभयक्खय मरणः

कर्मानुसार प्राप्त 'आयु' र 'कर्मशक्ति' दुबैको एकैसाथ अन्त्य भए पछि अथवा समाप्त भएपछि कुनै प्राणीको मृत्यु हुन्छ भने त्यस प्रकारको मृत्युलाई उभयक्षय मृत्यु भनिन्छ ।

४. अकाल मरणः

कर्मानुसार प्राप्त 'आयु' र कर्मशक्ति दुबैको शेष रहेता पनि कुनै कुनै अवस्थामा बाहिरी कारणहरूले गर्दा

प्राणीहरूको मृत्यु हुन जान्छ भने त्यस मृत्युलाई अकाल मृत्यु भनिन्छ । यस किसिमको मृत्युमा उपच्छेदक कर्मको प्रभाव रहन्छ ।

यी चार प्रकारका मरणहरू एक निदर्शन द्वारा अभिव्यक्त गर्ने हो भने बलिरहेको एक तेल-बत्तिलाई लिन सकिन्छ । यहाँ 'तिर-धागो' आयु हो भने तेल-कर्मशक्ति हो ।

कुनै अवस्थामा तेल बाँकिरहँदा पनि तिर-धागो सकिएर बत्ति निभ्दछ भने त्यो आयुक्षय मरण हो । कुनै अवस्थामा तिर-धागो बाँकि रहँदा पनि तेल सकिएर बत्ति निभ्दछ भने त्यो कर्मक्षय मरण हो । कुनै अवस्थामा तिर-धागो र तेल एकै साथ सकिएर बत्ति निभ्दछ भने त्यो उभयक्षय मरण हो । कुनै कुनै अवस्थामा तिर-धागो र तेल बाँकि रहँदा पनि (हुरी बतास आदी) बाहिरी कारणले गर्दा बत्ति निभ्दछ भने त्यो अकाल मरण हो ।

ती चार प्रकारका मृत्युहरू मध्ये पहिलो तीन अवस्थालाई 'काल-मरण' भनिन्छ भने चौथो अवस्थालाई 'अकाल-मरण' भनिन्छ । तर हाम्रो मृत्यु काल वा अकाल मरण मध्ये कुन अवस्थाबाट बरण हुन्छ भनेर भन्न सकिन्न । किनकी यी सबै एक अर्कासंग सम्बद्ध हुन्छन् । एक अर्काको परिपूरक हुन्छन् ।

कुनै रोग वा दुर्घटनाबाट कसैको मृत्यु हुँदा अकाल मरण भएको भनी मानिएता पनि उक्त अवस्थामा 'आयु' वा 'कर्मशक्ति' अथवा दुवै सकिएको हुन सक्ने भएकोले प्रत्यक्ष देखिएको बाहिरी हेतुको कारणले मात्र उक्त मृत्यु वरण भएको हो भनी भन्न मिल्दैन । तर पनि त्यो अवस्था छुट्याउन नसक्ने भएकाले सामान्य अर्थमा लिनु स्वाभाविक हो ।

लोक विषय, सत्व (प्राणी) विषय का साथै कर्म विषय पनि अचिन्त्य छ । यो बुद्ध भाषित हो । ■

NOT TO DO EVIL
पाप कर्म कहिल्यै नगर्नु
TO CULTIVATE MERIT
पुण्य कर्म जानु
TO PURIFY ONE'S MIND.
आफ्नो (मन) निचिल्लो शुद्ध गर्नु

- This is the teaching of the Buddhas.
यहि नै बुद्धहरूको उपदेश हो ।

वर्तमान स्थिति र प्रतित्य समुत्पाद

✍ भिक्षु सुशील

लिच्छवी सेनापती सिंहले भगवान् बुद्ध समक्ष पुगी यसरी प्रश्न गरे- “भो गौतम बुद्ध ! तपाईंलाई कोही मानिसहरूले अक्रियावादी (केही नगर्ने शिक्षा मात्र सिकाउने व्यक्ति) भन्ने गर्छन् । के तिनीहरूको यो भनाई सत्य हो ? असत्य कुरो त भएन यो ? यस प्रश्नको उत्तर बुद्धले यसरी दिनु भएको थियो- “सिंह ! तिनीहरूको ती कुराहरूलाई ठीक भन्न सकिँदैन । किनभने मैले क्रिया (गर्नु पर्ने कार्य) को विषयमा पनि व्याख्या गर्ने गर्दछु, अक्रिया (गर्न नहुने कार्य) को विषयमा पनि व्याख्या गर्ने गर्दछु । जुन कार्य गर्दा बहुजनको हित हुनेछ, सो कार्य गर्नु पर्दछ र जुन कार्य गर्दा बहुजनको अहित हुनेछ, त्यस्तो कार्य त्याग गर्नु पर्दछ भनेर मैले बारम्बार भन्ने गरेको छु ।” अल्प अवधि भित्र भएको सो वार्ता पश्चात् सेनापती सिंह बुद्धको अनुयायी बनेका थिए । इतिहासमा अंकित सो घटनाले कस्तो सन्देश दिइरहेको छ त ?

भगवान् बुद्धलाई आवर्तनीय माया गर्ने व्यक्तिको रूपमा लगाइएको आरोप वास्तवमा कति गलत रहेछ त भन्ने कुरोलाई माथि उल्लेखित घटना पश्चात् लिच्छवी सेनापती सिंहले व्यक्त गरेको यस प्रतिक्रियाले प्रस्तुत गर्दछ - “तथागतको आवर्तनीय मायाको जालमा मेरा आफन्तहरू मात्र होइनन् थुप्रै मानिसहरू पनि परे ।” यसरी भगवान् बुद्ध मानिसहरूको हृदय परिवर्तन गर्ने कार्यमा कुशल हुनु भएको कारणले गर्दा तत्कालिन समयमा अन्य धर्मावलम्बीहरू भगवान् बुद्धलाई “आवर्तनीय माया” गर्न जान्ने व्यक्तिको रूपमा दोषारोपण गर्ने गर्दथे ।

गलत मार्गमा लागिरहेका व्यक्तिहरूलाई सम्यक मार्ग देखाइदिनको लागि बुद्धले विभिन्न तरीकाहरू अपनाउने गर्नु हुन्थ्यो । ती तरीकाहरूमध्ये एक तरीका हो विभक्त गरि देखाउने तरीका । यस तरीका अनुसार कुनै पनि घटनाको द्वन्द्वात्मक स्थितीलाई केलाएर सत्य असत्य छुट्टाउँदै विभक्त गरिन्छ । त्यसैले बुद्धका ९ वटा गुण वा विशेषताहरू मध्ये एउटा विशेषता “विभज्जवादी” पनि हो । तर आजभोली धेरैजसो धर्मप्रेमीहरूले बुद्धको यस अमूल्य विशेषतालाई ओझेलमा पारेर भक्तिमार्गमा मात्र लम्कने रूची देखाइरहेका देखिन्छन् । फलस्वरूप बुद्ध शिक्षाको मेरुदण्डको रूपमा रहेको “प्रतित्य समुत्पाद” लाई एकातिर धन्काएर यसको महत्त्वलाई

बुझ्ने कोशिस गरिरहेका छैनन् । बुद्धले देखाउनु भएको “प्रतित्य समुत्पाद” शिक्षाले द्वन्दको सार्वभौमिकता र त्यसको प्रभाव कति गम्भिर छ भन्ने कुरा बुझाइरहेका छन् । विभज्ज अथवा विभक्त गरी हेर्न सक्ने व्यक्तिले मात्र सत्य-तथ्य पहिल्याउन सकिने छ भन्ने सन्देश बुद्ध शिक्षाको हो । तर समयमा आएको परिवर्तन संगै बुद्ध शिक्षा अनुयायीहरूका माझ प्रतिमा अगाडि आँखा चिम्लेर प्रार्थना गरी भक्ति गर्नु र दैलो नाघेपछि त्यसलाई बिसर्ने बानी बसिसकेको छ । सब्ब अनिच्च सबै परिवर्तनशील स्वभावका छन् भन्ने उक्ति बुद्ध शिक्षाका ३ मुख्य सन्देशहरू मध्ये एक हुन् । तर बुद्धको भनाई अनुसार रागको अन्धकारमा डुबेका व्यक्तिहरूले अतर्कवचर (तर्क गरी बुझ्न नसकिने) र दुर्दृश्य (देख्न नसकिने) शूक्ष्म रूपमा रहेको यस स्वभाव धर्मको महत्त्वलाई पहिल्याउन सक्ने छैनन् । यो यत्तिकै कष्टकर हुनेछ, जति प्रशव वेदना कष्टकर । बुद्धको यस कथन आजको सन्दर्भमा सत्य सावित भइरहेका छन् ।

पहिले पहिले देखि हाल सम्म पनि धेरैजसो मानिसहरूको मनमा लिसो भैं शाश्वतवादी धारणा (यथा स्थितिको विचार) अथवा नास्तिकवादी धारणा (भौतिक पक्षलाई प्राथमिकता दिएर आध्यात्मको उपेक्षा गर्ने स्वभाव) मध्ये कुनै एक धारणा टाँसिरहेको देखिन्छ । यी दुई मध्ये कुनै एउटाको जालोमा मानिस कति चाँडो अल्झिनु पुगिन्छ, सो को तुलनामा बुद्ध शिक्षालाई बुझ्न निकै समय लाग्ने छ । प्रार्थनाको खुड्किलोमा अल्झेर सन्तोष लिने व्यक्तिहरूका लागि भक्तिभाव छोड्नै नसकिने नशा लागिरहेको हुन्छ । श्रद्धालाई शंकालु आँखाले हेर्नेहरूका लागि धर्म अनावश्यक बकवास ठहरिने गर्छ । ‘अप्पमादो अमत पदं’ अर्थात् स्मृतिवान् व्यक्तिले मात्र अमृतपद प्राप्त गर्न सकिने छ भनिएको यस बुद्ध शिक्षालाई भक्ति मार्गमा वेहोशी बनेका व्यक्तिहरूले उपेक्षा गरिएको देखिन्छ । भौतिक विलाशिताको मोहमा अल्झिएर त्यसैमा भुलेका व्यक्तिहरूले श्रद्धाको महत्त्व पहिल्याउन सकिरहेका छैनन् । आँखा चिम्लेर कुनै पक्षलाई स्वीकार अथवा विरोध गर्न गाह्रो नभएपनि सम्बन्धित पक्ष भित्र विद्यमान सत्य वा असत्य पहिल्याउन भने पक्कै पनि गाह्रो हुनेछ । यथार्थतालाई पहिल्याउन कठिन परिश्रम गर्नुपर्ने

भएर नै बुद्धले आफ्नै अभ्यास र अनुभवबाट मात्र प्राप्त गर्न सकिने यस अमूल्य अवस्थालाई “श्रामण्य भन्नु भएको हो । सौही कारणले बुद्धले “श्रमण” परम्परा स्थापना गर्नु भएको हो । आ-आफ्नै परिश्रमबाट पुग्न पर्ने त्यस अवस्थामा पुग्न सफल व्यक्ति पद, प्रतिष्ठा, सम्पत्ति अथवा अन्य कुनै भौतिक -आध्यात्मिक पक्षमा अल्झिने स्वभावबाट सर्वथा मुक्त भैसकेको हुनेछ । त्यस्तो व्यक्तिले कुनै पक्ष विशेषता अल्झिएर गरिरहने अभिमान कति तुच्छ स्वभावको हुने गर्छ भन्ने कुरा ठम्याइसकेको हुनेछ । भौतिक तत्त्वको क्षण भंगुर स्वभावलाई पहिल्याई सक्ने हुनाले तर्क र प्रमाण भन्दा माथिल्लो अवस्थाको अनुभूति भई शंका मुक्त भइसकेको हुनेछ । त्यसैले क्षणिक उपलब्धिमा रमाउने स्वभाव हटी पूर्णतामा पुग्ने स्वभावलाई अंगालेको हुन्छ जुन स्वभावलाई बुद्धले “मार्ग-फल” को संज्ञा दिनुभएको थियो ।

उचित मार्गलाई छोडी यथास्थितीको पक्षमा रहने धारणाले परिवर्तनलाई अस्वीकार गर्दछ । श्रद्धाको महत्त्वलाई सही अर्थमा बुझ्न नसक्दा आध्यात्मिक क्षमतामा शंका गरि भौतिकवादको मोहमा अल्झिनु पुग्नेछ । केही पनि स्थिर नरहने प्रकृतिको परिवर्तनशील स्वभावलाई बुझ्न असमर्थ हुनेछ । भक्ति मार्गले श्रद्धा उत्पन्न गरेपनि मोह र राग जस्ता मनका कमजोडीहरूलाई हटाउनु भने गाह्रै हुनेछ । त्यही कारणले गर्दा भक्तजनहरू आफुले पहिला देखि मानि आएका परम्पराहरू त्याग्नलाई डराउने र भयभित हुनु पुग्छन् । एकातर्फ अनित्यताको स्वभावले प्रभावित हुँदै नाशवान् तर्फ बढि रहने, अर्कोतर्फ विद्यमान परम्परा परित्याग गर्दा अनिष्ट हुन्छ कि भन्ने भय । यी दुबै द्वन्दलाई बुझ्न नसक्दा अदृश्य शक्ति, देवता अथवा अन्य कुनै पक्षलाई महत्त्व दिएर आफ्नै क्षमताको अवमूल्यन गरिरहेका हुन्छन् । त्यसैले भगवान बुद्ध भन्नुहुन्छ— “जबसम्म प्रतित्य समुत्पाद स्वभावधर्मलाई बुझ्न सकिन्न, तबसम्म मानिसले आफुले आफैलाई बुझ्न सक्ने छैन । जसले प्रतित्य समुत्पाद धर्मलाई बुझ्नेछ, त्यसैले आफुले आफैलाई परिवर्तन गर्न सहयोगीको भूमिका निभाउने हुनाले परिश्रम आफैले गर्नुपर्छ । तथागत बुद्धले त मार्ग मात्र देखाइ दिनेछ । मानसिक कमजोरी हटाउने क्षमता बढाउनु ध्यान गर्ने व्यक्तिबाधाहरूबाट मुक्त बन्ने छ ।

यसरी प्रतित्य समुत्पाद धर्म विभक्त गरी हेर्न सिकाउने पद्धति हो । वर्तमान अवस्थामा एकथरी

मानिसहरू परिवर्तनलाई उपेक्षा गरि यथास्थिती अथवा शाश्वतताको पक्षमा लागिरहेका देखिन्छन् । अर्को थरी उग्र मार्गमा लागेर भौतिकवादको वकालत गरिरहेका पाइन्छन् । तर जसले भौतिक र अध्यात्म दुबै पक्षलाई सन्तुलनमा राख्ने क्षमता राख्दछ, त्यस व्यक्तिले मात्र बुद्ध धर्मलाई बुझ्न सक्नेछ । यसो हुनाले बुद्ध धर्मको वकालत गरी यसको झण्डा बोकी हिँड्नेहरू बहु संख्यक भए तापनि मार्ग फलमा पुगेका व्यक्तिहरू भने प्रायः शून्य भइरहेका छन् । ■

जीतिगत धर्मका कुरा (कविता)

राम्रो सुन, हेर, बोल र लेख

दोलेन्द्ररत्न शाक्य
चाकुपाट, ल.पु.

राम्रो सुनु राम्रो देख्नु, बन्नु बहूश्रुत ज्ञाता,
राम्रो बोल्नु राम्रो लेख्नु, अनि हुनु विद्यादाता,
सुनेको देखेका राम्रा कुरा, हुनु निधि आफ्ना,
बोलेका लेखेका राम्रा कुरा, हुनु प्रसिद्धि आफ्ना ॥१॥

नराम्रो सुनु नराम्रो देख्नु, है सर्वथा वर्जित,
नराम्रो बोल्नु नराम्रो लेख्नु, है सर्वथा निन्दित,
नराम्रो सुनी वा देखी सिकेका कुरा अमान्य,
नराम्रो बोली वा लेखी सिकाएका कुरा अग्राह्य ॥२॥

नसुनुनु नराम्रा कुरा, बरू हुनु बेस बहिरा,
नदेखुनु नराम्रा कुरा, बरू हुनु बेस अन्धा,
नबोलुनु नराम्रा कुरा, बरू हुनु बेस लाटा,
नलेखुनु नराम्रा कुरा, बरू हुनु बेस निमुखा ॥३॥

सुनुनु धर्मका कुरा, साथै हितका कुरा सततः,
देखुनु प्राणी सबै सुखी, नहोऊनु कोही दलित,
बोलुनु प्राणी धर्मयुक्त, राखी मैत्रीकामना सहित,
लेखुनु नीतिका कुरा, राखी मन सदा पवित्र ॥४॥

धर्म नै हुन्छ मानव जीवनको अभिन्न मीत,
धर्मैमा हुन्छ हाम्रो कल्याणको बीज समाहित,
धर्मैमा हुन्छ दुःखमुक्तिको राजमार्ग प्रशस्त,
धर्मैमा हुन्छ जन जनको हितसुख सुनिश्चित ॥५॥

अस्तु !

॥ भवतु सब्ब मंगलमं ॥

मैत्रीको दुईवटा शत्रुहरू

मैत्रीको दुईवटा शत्रुहरू मध्ये नजिकैको शत्रु राग हो। टाढाको शत्रु द्वेष हो। रागले पनि गुण सम्झेर मान गर्दछ। मैत्रीले पनि गुणलाई मान गर्छ यसरी गुण वर्णन गर्ने तर्फ राग र मैत्री दुवै झण्डै एउटै भेषमा आउने गर्छ। त्यतिवेला हामीले चिन्न सक्नु पर्छ यो राग हो वा मैत्री भनेर। रागरूपी शत्रुसंग सतर्क भई मैत्री चित्तलाई बलियो पार्नुपर्छ। त्यसैले विशुद्धि मार्गमा भनिएको छ, “मेत्ता मुखेन रागो वञ्जेति” अर्थात् मैत्रीको नकाव लगाएर रागले हामीलाई धोका दिन सक्छ।

मैत्रीको टाढाको शत्रु द्वेष हो। मैत्रीको स्वभाव शीतल र हलुका छ। द्वेषको लक्षण खस्रो र भारी छ। यसरी मैत्री स्वभाव र द्वेष स्वभाव पानी र आगो जस्तै फरक भएकाले द्वेष मैत्रीको टाढाको शत्रु हो। मैत्री बलियो भएको मनमा द्वेष रहन सक्दैन। त्यसैले टाढाको द्वेष देखेर नडराइकन मैत्री चित्तलाई बलियो पार्नुपर्छ।

भगवान बुद्धको मैत्री बलियो भएकोले देवदत्तको षडयन्त्र सबै असफल भए। तीर्थकर (बुद्ध विरोधी)हरूले गरेका षडयन्त्रहरू पनि सबै असफल भए।

परित्राण पाठ (मनोवैज्ञानिक उपचार)

बुद्ध धर्ममा परित्राण पाठ गर्ने एक धार्मिक विधि छ। यो एक मन्त्र होइन। सत्य वचन, सत्य क्रिया र मैत्रीको ज्वलन्त उदाहरण हो यो।

बुद्धकालिन समयमा एकपटक वैशालीमा ठूलो दुर्भिक्ष भयो। धेरै मानिसहरू मरे। मानिसहरू त्रसित भई हाहाकार भए। धेरैजसोले नाना प्रकारका तन्त्र मन्त्र र पूजापाठ गरे। तर बौद्धहरूले त्यसो गरेनन्। बौद्धहरू अन्ध विश्वासमा लागेनन्। तर उनीहरूको मन कमजोर हुँदै आए। मनमा शंका र डराउने स्वभावले पेल्लै ल्याए। भय हटाउनका लागि जे भए पनि एउटा उपाय त गर्नु नै पच्यो भनी सबैले सल्लाह गरे। उनीहरू बिच यसरी सल्लाह भए- हामी बुद्धको शरणमा गइरहेका छौं। त्यसैले यस्तो आपद परेका समयमा बुद्धसंग नसोधी केही पनि गर्नु ठीक छैन। यस्तो सल्लाह गरी सबै सम्यक सुम्बुद्ध समक्ष गई हात जोडी नमस्कार गर्दै भन्न थाले- भन्ते ! हामीलाई आपद विपदबाट बच्न सक्ने, रोगबाट

मुक्त हुने उपाय चाहियो। अरूहरूले नाना प्रकारका मन्त्र तन्त्र गर्दै रोग निको पारिरहेका छन्। हामीलाई पनि जे भए पनि एक उपाय सिकाउनु पच्यो। अरूले हामीलाई होच्याउदै गिजाउन थाले।

बुद्धले विचार गर्नुभयो- अब भने केही उपाय नगरी भएँन। मानिसहरूको मन कमजोर भयो। पुराना संस्कार बल्लिन थाल्यो। उपाय एउटा सोचनु पच्यो भन्ने ठानी विचार गर्नुभयो- मैले आजसम्म कसैलाई पनि बिगार्ने काम गरेको छैन। कसैको शत्रु बन्ने काम गरेको छैन। मैत्री नै प्रयोग गरिराखेको छु। सत्य पालन गरिराखेको छु। सत्यको फल त अवश्य पनि हुनेछ। मेरो मन शुद्ध छ भने मैत्री पवित्र छ भने अवश्य पनि मानिसहरूको रोग भय बिघ्न बाधा हटेर जावस् भनी अधिष्ठान गरी रत्न सूत्र देशना गर्नुभयो। सबै मानिसहरू (प्राणीहरू) को चित्त शुद्ध होस् परस्पर मैत्री चित्तको उदय होस्। यस वचन र मैत्री बलको प्रभावले सुखी होस् निरोगी होस्।

एतेन सच्च वज्जेन सोत्थिते होतु सब्बदा,

एतेन सच्च वज्जेन सब्बरोगो विनस्सतु,

एतेन सच्च वज्जेन होतु ते जय मंगलं।

भगवान बुद्धको मैत्री र सत्य बलले शान्ति स्थापना भई भय हटेको कुरा पालि साहित्यमा उल्लेख गरिएको छ।

आजसम्म भिक्षुहरूको तर्फबाट परित्राण पाठ गराउने चलन चलिरहेको नै छ। आजसम्म कुनै-कुनै शारीरिक रोगी र मानसिक रोगीहरूलाई परित्राण पाठ गरेको बलले निको भइरहेको छ। यो त मानिसहरूको विश्वास र मैत्रीको फल हो। परित्राण पाठ एक मनोविज्ञानको उपचार हो। मानिसहरूको मानसिक कमजोरी र निराश हुँदा, गरीबहरूका लागि यस्तो मनोवैज्ञानिक र धार्मिक कार्यले पनि भरोसा दिई औषधिको काम गर्छ। यो मैत्री बलको ज्वलन्त उदाहरण हो।

वैद्य र डाक्टरहरूसंग पनि मैत्री चित्त हुनु अत्यावश्यक छ। औषधिको बलले भन्दा पनि मैत्री बलले छीटो रोगीहरूको रोग निको हुने गर्छ। मैत्रीपूर्वक नरम

र शिष्ट स्वभावले दया राखी कुरा गर्न जान्ने डाक्टर र वैद्यको राम्रो व्यवहारले मात्रै पनि मानिसहरूको रोग निको हुन साथ दिइरहेको हुन्छ । अस्पतालमा एकदिन डाक्टर आइदिएन भने पनि विरामीहरूको मन खिन्न भई रोग चर्को हुने गर्छ । डाक्टर आएको देख्ने वित्तिकै विरामीहरूको मनमा सन्तोषको अनुभव भएर रोग कम भएको अनुभव गर्छ । मैत्रीपूर्वक विचार पुऱ्याई कुरा गर्न जान्ने डाक्टर पऱ्यो भने त ज्ञान प्रभावकारी औषधि बन्दो रहेछ ।

त्यस्तै शिक्षकहरूसंग पनि मैत्री चित्त हुनुपर्छ । मैत्री चित्त राखी पढाउँदा विद्यार्थीहरूको मनमा शिक्षा राम्ररी घुस्छ । विद्यार्थीहरूले पनि गुरुको आज्ञा पालन गर्नेछन् । फलस्वरूप तिनीहरूलाई अनुशासन पालन गराउन सजिलो हुन्छ ।

मैत्री चित्त बलियो भयो भने यसको प्रभावले अरूको मन परिलंदो रहेछ भने एउटा प्रमाण अगाडि सार्दैछु—

वि.सं. २००७ सालको कुरो । श्री ५ त्रिभुवन दिल्ली सवारी भइसके पछि भारत सरकारको तर्फबाट नेपालको परिस्थिति के कस्तो रहेछ, नेपाली जनताको विचार के हो बुझ्नको लागि प्रतिनिधि मण्डल पठाइँदा राणा सरकारले कसैलाई केही पनि यस विषयमा जानकारी नदिई गोप्य गरिएको थियो । तर कुनै कारणवस यस विषयमा जनतालाई जानकारी भएपछि थुप्रै जनताहरू गौचरणमा जम्मा हुन पुगेछ । त्यही बेलामा पुलिसले लाठी चार्ज गर्दै टाउको फुट्ने गरी पिट्दै ल्याएछ । मानिसहरूको त्यस हूलमा आनन्दकुटी विहारका उपासकहरू पनि सम्मिलित थिए । उनीहरू भाग्न पाएनछ । पुलिसले धमाधम पिट्दै ल्याएछ । पुलिस अगाडि पुग्न लागेको बेला उनीहरूले आँखा चिम्लेर मैत्री भावना गर्न शुरू गरेछ । अनि पुलिस अगाडि पुग्ने बित्तिकै के विचार आएछ कुन्नि फनक्क फर्केर गए रे । यस घटनाले प्रष्ट गर्छ मैत्रीको प्रत्यक्ष फल अहिलेसम्म पनि देखा पर्दैछ ।

मैत्रीले शान्ति

चीनिया इतिहासको कुरो हो । एक जमानामा चीनको प्राचीन सम्राटको विरुद्ध एक प्रान्तमा मानिसहरूले विद्रोह गरे । मन्त्रीवर्ग र सैनिक अधिकारीहरूले एक जना पनि विद्रोहीहरूलाई बाँकी नराखीकन मार्नु पर्छ भन्ने सल्लाह दिए । उनीहरूको सल्लाह सुनी सम्राटले भनेछ— सिपाहीहरूलाई लिएर म

आफै गई एक एक जना राजद्रोहीहरूलाई खत्तम पार्नेछु । तिमीहरू पनि मेरो पछि पछि आउनु । सिपाहीहरू र मन्त्रीमण्डल साथ लिएर सम्राट विद्रोह भएको प्रान्ततिर सवारी हुनुभयो । सिपाही र मन्त्रीहरूको विद्रोहीहरूलाई नाश पार्ने प्रतिज्ञा र इच्छा थियो । सम्राटले पनि घोषणा गरिसकेको थियो राजद्रोहीहरू सबैलाई सखाप पार्नुपर्छ भनेर । त्यसैले सबै हिंसा चेतना लिएर उत्तेजित भइरहे । क्रोधले अन्धा हुँदै घर भत्काउँदै एक एक जना राजद्रोही छान्दै मारेर आफ्नो शक्ति देखाउने उनीहरूको इच्छा थियो ।

सम्राटको दल (सेनाहरू) विद्रोह भएको प्रान्तमा वेगले पुगे । सिपाहीहरू लडाइँ गर्न तयार भए । सबैको विश्वास थियो, शत्रुहरू अगाडि आई लडाइँ गर्न आउनेछन् भनेर । तर त्यहाँ पुगेको बेला घटनाले अर्कै मोड लियो । सम्राटले त्यहाँ पुग्ने वित्तिकै घोषणा गरे— म आफैँ यहाँ विद्रोह शान्त गरी प्रजाको दुःख कष्ट हटाउनको लागि आइरहेको छु । त्यसैले क्रान्तिकारीहरूलाई अहिले एक पटक अवसर दिँदैछु, तुरुन्त आत्म समर्पण गर्नका लागि । यदि त्यसो गरेको खण्डमा मैले (राज्यको तर्फबाट) क्षमादान दिनेछु, होइन भने कठोर दण्ड भोग्नु पर्नेछ । (ठूलो सजाय भोग्नु पर्ने छ) ।

यो घोषणाको फल यस्तो भयो— स्वयं न्यायी सम्राट नै यस प्रदेशमा सवारी भएको छ भन्ने खबर सुनी तुरुन्त सबै मानिसहरू स्वागत समारोहका लागि तयार भए । विद्रोह गर्ने व्यक्तिहरूले पनि शस्त्र अस्त्र फालिदिए । न्यायी सम्राटका अगाडि टाउको निहुराई बसे । सम्राटले पनि उनीहरूप्रति मैत्री र दयाभाव प्रकट गरे । मन्त्रीहरू सम्राटको यस मैत्री व्यवहारलाई देखेर रिसाए । उनीहरूलाई राजाको यो स्वभाव मन परेन । उनीहरू सबै रगत पिउनुपर्ने देवताको स्वभाव भइसकेका थिए । विद्रोहीहरूलाई नाश गर्ने ठूलो इच्छा थियो उनीहरूमा । तर राजाले विद्रोहीहरूलाई जीवन दान दिए । उनीहरूले रिसाउँदै राजालाई भने— “महाराज । सरकार त वैरी शत्रुहरूलाई नाश गर्ने इच्छा लिई स्वयं सवारी हुनु भएको हो । तर यहाँ पुग्ने वित्तिकै शत्रुहरूसंग मित्रताको व्यवहार गर्नुभयो । उनीहरूलाई त ठूलो दण्ड दिनुपर्छ । राजधानीबाट बाहिर आउनु भएको बेला प्रतिज्ञा गर्नुभएको कुरोलाई सम्झनु स महाराज । सरकारको आज्ञा भएमा सैनिकहरूले उनीहरूलाई

तुरुन्त सखाप पारिदिनेछ । प्रभु ! दुष्टहरूसंग मित्रता गर्नुहुँदैन ।

सम्राटले हाँसै भन्नुभयो— “मन्त्रीगण ! मैले आफ्नो प्रतिज्ञा राम्ररी पालन गरेको छु । तिमीहरूले प्रत्यक्ष देखेनौ ? सारा राजद्रोहीहरू नाश भइसकेका छन् । यहाँ त शत्रुहरू कोही पनि देखिएका छैनन् । सबै राज भक्त भइसकेका छन् । सबैले मेरो आज्ञा पालन गरिसकेका छन् । सबैजना मेरो शरण परिसकेका छन् । अब उनीहरूसंग जसले आक्रमण गर्छ, उनीहरूसंग मैले आक्रमण गर्नेछु । मेरा प्रजाले यसबेला मप्रति कुनै द्वेषभाव राखेको देखिदैन । उनीहरू सबै ठीक बाटोमा आइसके । उनीहरूले मलाई उचित सम्मान गरिसके । उनीहरूप्रति मैले अत्याचार गर्न सकिदैन । उनीहरूलाई थिचो मिचो गर्न खोज्ने व्यक्तिहरूलाई मैले बाकी राख्दिन ।”

मन्त्रीहरूले फेरि निवेदन गरे “महाराज ! उनीहरूको पहिलाको अपराध सम्झनुस् । यिनीहरूलाई मैत्री र दया राख्न मिल्दैन । उनीहरूलाई त डरलाग्दो (भयानक) दण्ड दिनुपर्छ । यस्तो उपद्रव गर्ने व्यक्तिहरूलाई त निर्दयतापूर्वक सदाको लागि नाश गरिदिनु पर्छ । उनीहरूलाई नष्ट गर्ने त राज धर्म हो ।”

सम्राटले शान्त पाउँ भने “म यहाँ हिंसा गर्ने भनेर आएको होइन, शान्ति स्थापना गर्नको लागि आएको हूँ । मलाई यहाँ आगोलाई आगोले नै निभाउने, हिलोलाई हिलोले नै सफा गर्ने कुरामा विश्वास छैन । शत्रुलाई शत्रुभावले नै शान्त पार्न सकिदैन । त्यसैले मैले द्वेष र घृणालाई प्रेम र मैत्रीले, क्रोधको ठाउँमा दयाले, दण्डको ठाउँमा क्षमा दिएर काम लिने र शान्ति स्थापना गर्ने भनेर आएको हूँ । यस्तो उपायले शत्रु बिच मित्रता स्थापना हुन्छ । वैरभावको जरा चुँडेर जान्छ । अब यहाँ नरसंहार किन चाहियो ? सबैजना भित्री हृदय देखि मित्र (साथी) भइसके । मैले उनीहरूको हृदय परिवर्तन गरि सकें । अब यहाँ न कोही शत्रु छ, न अशान्ति नै छ । यहाँ मेरो मैत्री विजय सानो छैन । पतित व्यक्तिहरूलाई उद्धार गर्नु नै प्रभुता र महानताको चिन्ह हो ।”

मन्त्रीहरू सबै लाजले शीर निहुरेर बसे । राजाले आफ्नो मैत्री र सहिष्णुताले सजिलै सित शत्रुहरूलाई राजभक्ति गरि लिए । सम्राटको यस प्रकारको राम्रो कार्यले राज्य भित्र रहेका सबै अपराधहरू सखाप भए ।

(महापुरुषोंकी कथाएँ)

मैत्रीको चमत्कार

भगवान बुद्धले भन्नु भएको छ— बुद्धि नभएको मित्र भन्दा पनि बुद्धिमान शत्रु उत्तम छ । मतलब बुद्धि भएको व्यक्तिले परिस्थितिलाई बुझेको हुन्छ, उसमा विवेक बुद्धि हुने भएकोले चिन्तन शक्ति पनि हुन्छ । मैत्री बलले बुद्धिमान र विद्वान शत्रुको मन परिवर्तन (हृदय परिवर्तन) भएको एउटा कथा प्रस्तुत गर्दैछु । मैत्री बलले अवश्य पनि कडा हृदय पनि पग्लिएर जाँदो रहेछ ।

प्राचीन समयमा (पहिला पहिलाको कुरो हो) राजा विश्वामित्रले ब्रह्मर्षी पदवी लिनको लागि धेरै कठोर तपस्या गरे । तपस्या पुरा गरिसकेपछि उनी ब्रह्मर्षी पदवी लिनको लागि ठूलठूला ऋषी मुनीहरूकहाँ गए । तर उहाँहरूले आ-आफ्नो असमर्थता प्रकट गर्दै भन्नुभए— महर्षी वसिष्ठ हाम्रा प्रमुख हुनुहुन्छ, उहाँले बाहेक अरू कसैले कसैलाई पनि ब्रह्मर्षी पदवी दिन मिल्दैन । यदि उहाँले नै आफ्नो मुखबाट तपाईंलाई पनि ब्रह्मर्षी पदवी दियो भने हामीले सहर्ष स्वीकार्न छौं ।

विश्वामित्र महर्षी वसिष्ठका पुराना शत्रु रहेछ । वसिष्ठलाई खसाल्नको लागि नै विश्वामित्रले राज्य छाडी ठूलो दुःख सहेर तपस्या गरेको । नाम र पदवीको लागि आफ्नो शत्रु समक्ष जानु त अपमानको कुरो भयो । तर वसिष्ठ समक्ष नगईकन विश्वामित्रको इच्छा पूर्ण हुने भएन । ठूलो व्यक्ति बन्नका लागि उहाँलाई वसिष्ठ समक्ष जानै पर्‍यो । विश्वामित्रले विचार गरे— मेरो सिद्धि र कीर्ति देखेर इच्छा नै नभएपनि अवश्य पनि मलाई ब्रह्मर्षी पदवी दिनेछ ।

महर्षी वसिष्ठ आफ्नो आश्रममा थुप्रै विद्वानहरूको भेलागरी धर्मशास्त्रको चर्चा वा छलफल गरिरहेको थियो । त्यही बेला अभिमानले चूर भएका तेजस्वी विश्वामित्र आइपुगे । उसलाई देख्ने वित्तिकै वसिष्ठले भने— “आउनुहोस् राजर्षी विश्वामित्र !” “राजर्षी” शब्दले विश्वामित्रको मनमा बज्रले हाने जस्तै भयो । उसको क्रोधको कारणले पागल जस्तै भई विचार गरे— वसिष्ठले द्वेषको कारणले मलाई आफू भन्दा नीच बनाउने कोशिस गर्‍यो । त्यसैले सबैको अगाडि मलाई ब्रह्मर्षी नभनीकन राजर्षी भनी अपमान गरे । यसबारे केही बेर वादविवाद गरी आफ्नै आश्रममा फर्के । वसिष्ठले उसलाई ब्रह्मर्षी पदको लागि योग्य सम्झेन ।

क्रमशः

मन सिलेगु वासः

दिलबहादुर प्रजापति

झी अपो मनूतसें ख्वासिलेगु, थलबल सिलेगु मोल्हुया म्हसिलेगु धयागु याना च्वं । निरोगी जुया च्वनेत ख्वा सिलेगु, वाचुलेगु, म्हतु सिलेगु बानी मयासे हे मगा । फोहरगु थले नय् त्वने याय्बले ल्वे जुइयो, बासिगु नय् मज्यू । ध्व झीगु दिन चर्या हे जुल । थुलि जुइवं झीगु जीवन याउँसे च्वनी मखु ।

भगवान् बुद्धया उपदेश कथं मनुष्य जीवन न्ह्याइपुसे च्वंकेत वा याउँसे च्वंकेत मन यचुक सिले सय्के माः । मन यचुसे मच्वन धाय्वं खँ बाँलासानं मनूतसें पत्या याई मखु, मन तमप्यंम्हसिनं न्ह्यागु ज्यायासानं बाँलाइ मखु । मन शुद्ध मजुल धाय्व मतिकुरा जुई ।

भगवान् बुद्ध धया बिज्यागु दु- न्ह्यागु ज्यायनं मन न्हपालाक वनी, मनहे नायो जुइ द्वेष सहगतगु बलुसे च्वंगु मनं खल्हासानं, ज्यायासानं उकिया फल भिनी मखु । बांमलागु फल भोग याय् माली ।

मन सिलेमागु छाया धाय् बले झीके लोभ चेतना दयावो, ईर्ष्या दया वो, तँ चाय्गु स्वभाव दयावो । ध्वहेका

मन बलुसे च्वनीगु धयागु । मन यचुक सिलेगु उपाय भगवान् बुद्धकना बिज्यागु दु- विपस्सना ध्यान भावना अभ्यास याय्माः धका । विपस्सना धयागु थःत थःम्ह म्हसीकेगु उपाय खः । विपस्सना ध्यान याय्बले थःगु मने च्वंगु मखुगु स्वभावयात बाँलाक गथेखः अथेहे खंका मभिंगु फुकं चीका भिंगु कल्पना जक ल्यंका तय्मा । अन्तरमुखी जुया थःगु गलित खंका न्हंयाका छोई । कर पिनिगु गतिविधि व ज्यापाखे उस्त ध्यान बि मखु । थः ताले लाकेगु जक कुतः याइ थुकियात मन सिलेगु वासः धाई । आपासिनं मनयात सिलेगु वासः छु धयागु सिकेगु उस्त कुतः मया । मन सिलेगु उस्त कुतः मयागुलिं कचवं व ल्वापु पिहाँ वैच्वनीगु ।

उकिं मन यचुसे मच्वंतलेयात ख्वाः यचुसां, वसः यचुसां झीपिं दुःखं मुक्त जुइ मखु । छो यागु भरोसा कयां दुःख तनीमखु । बुद्ध धया बिज्यागु दु- अत्ताहि अत्तनो नाथो - थःत थःहे भरोसा, थःम्ह मालिक थःहे खः । करपिनिगु भरोसा काय् मज्यू । मन सिलेमाः धागुनं ध्वहे खः ।

मन याउँसे चोनिगु उपाय

पूर्णबहादुर प्रजापति, ज्याठा, यँ

अनित्य थो संसार चोने
मदु वने मानी तोता
जिगु धैगु छु दु
जि धैम्ह गन दु धा थन
बुद्धया शरणे चोना
भवसंसारे तरेजुया वनेत
काम, क्रोध, लोभ, मोह, त्याग
याना चित्तयात दमन या
मन क्वातुक जोना ति
शील समाधि दयेका ध्यान
चोना उत्पत्ती विनास
यात खंका सो स्मृति देकेमा
अले आलोक दई
उत्पत्ती हे मजुसा
विनास जुइहे मखु
अले निर्वाण प्राप्त जुई
मन याउँ से चो नि

ध्यानकुटी बाल आश्रमयात सहयोग

तःधीम्ह नानिछोरी शाही डल्लो रु. १००५/-

धर्मकीर्ति प्रवज्या दिवस ध्यानकुटी रु. ५००/-

धर्म प्रचार

समाचार

बु.सं. २५४५ असार २७ गते ।

महा मानव गौतम बुद्धया जीवने न्यागु संयोग चूलाःगु दिं असार पुन्हीया लसताय् जन मानसे बुद्ध धर्मया महत्त्व थुइका बीगु नापं लेखन व वक्तृत्व कलाया विकास यायेगु ताःतुनाः दैय्-दसं न्ह्याकावया च्वंगु वक्तृत्व कला पर्व थुगुसिइ “गुक्वःगु वक्तृत्व कलापर्व” कथं ध्वहे वंगु १९२९ गुंला ध्व अष्टमी (श्रावण १३ गते) शनिवाः खुन्हु युवा बौद्ध समूह यँया ग्वसाले जूगु समाचार दु ।

“निरोगी हुनु परम सखि हो, अस्वस्थ हुनु परम दुःखी हो, विन्यास स्वभत्ता हुनु परम सखि हो, निर्वाण परम सखि हो ।”

धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठीको त्रिमासिक प्रतिवेदन

छलफल

२०५८ जेठ २७ गते । स्थान धर्मकीर्ति विहार । कार्यक्रम संचालक - धुवरत्न स्थापित ।

यसदिन वीर्यवती गुरुमाले छलफलको क्रममा भन्नुभयो- “जसरी एक खेलाडीले आफ्नो खेल प्रदर्शन गर्नको लागि नरम मुलायम जमीनको आधार लिनु पर्दछ, त्यसरी नै हामीले आफ्नो जीवन सुखी बनाउनका लागि हाम्रो आफ्नै शुद्ध बानी व्यवहार र शिक्षित आचरणको आधार लिन परेको छ । अर्को अर्थमा भन्ने हो भने जसले मनको सुख मन पराउँछ, उसले शुद्ध आचरण (पञ्च शील) को आधार लिनै पर्छ । अरुको कमी कमजोडी खोतल्ने बानी भन्दा पनि आफ्नो बानी व्यवहारमा रहेका कमी कमजोडीहरूलाई खोतल्दै फाल्ने बानी भएको व्यक्ति शील पालन गर्न सक्षम हुनेछ । शील पालन गर्नुको मुख्य अर्थ नै आफूलाई पनि अरुलाई पनि हानी नपुग्ने कार्य गर्नु हो । यसरी आफु सभ्य र अनुशासित बनी चित्तलाई शिक्षित पार्न सक्ने व्यक्तिले मात्र आफ्नो चित्तलाई कुशल कार्यमा एकाग्र गर्न सक्नेछ । उपमाको लागि जसरी धान काट्ने व्यक्तिले एक हातले धान बालीको मुट्टा च्यापी अर्को हातले धान बाली काट्ने गर्छ, ठीक त्यसरी नै हाम्रो पञ्चइन्द्रियद्वारहरूबाट जताततै छरिरहेका मनलाई धानका बालाहरू मुट्टा पारे जस्तै कुशल उद्देश्यमा एकाग्र गर्ने हाम्रो कर्तव्य हो । हाम्रो उद्देश्यमा एकाग्र रहेको चित्तले यथार्थतालाई बुझ्न सकिनेछ । यथार्थता बुझेपछि अज्ञानता हटी उसले ठीक वेठिक छुट्टाउन सक्षम हुनेछ । त्यस्तो व्यक्तिले आफ्नो चित्तमा टाँसिरहेका अन्याय लोभ र अन्याय क्रोधलाई सजिलैसंग हटाउन सक्नेछ । फलस्वरूप त्यही व्यक्ति नै शुद्ध, निकलेशी र आर्य बनी सुखमय जीवन विताउन सफल हुनेछ ।”

कार्यक्रमको अन्त्यमा स्वर्गवासी श्री ५ महाराजाधिराज वीरेन्द्र वीर विक्रम शाहदेव, श्री ५ बडामहानी ऐश्वर्य राज्यलक्ष्मी देवी शाह, श्री ५ महाराजाधिराज दीपेन्द्र वीर विक्रम शाह, श्री ५ अधिराजकुमार निराजन वीर विक्रम शाह र

श्री ५ अधिराजकुमारी श्रुती राज्यलक्ष्मी राणा लगायत राजपरिवारका अन्य सदस्यहरूको पुण्य स्मृतिमा १ मिनेट मौन धारण गरियो । यसको साथै श्री ५ महाराजाधिराज ज्ञानेन्द्र वीर विक्रम शाहदेव तथा श्री ५ बडामहानी कोमल राज्यलक्ष्मी देवी शाहको सुस्वास्थ्य कामना पनि गरिएको थियो ।

असत्पुरुषहरूको लक्षणहरू

२०५८ असार २ गते । स्थान- धर्मकीर्ति विहार ।

यसदिन पूज्य अश्वघोष भन्तेले असत्पुरुषहरूको लक्षणहरू बारे उल्लेख गर्नुहुँदै भन्नुभयो- “यस संसारमा अज्ञानीहरू तथा असत्पुरुषहरूको नै संख्या बढि मात्रामा छन् । तर त्यस्ता व्यक्तिहरू हाम्रा मित्र नै भएपनि हामीले तिनीहरूको संगत गर्नु भन्दा विद्वान शत्रुको संगत गर्नु नै राम्रो हुनेछ । किनभने ती असत्पुरुषहरूसंग तल उल्लेखित दुर्गुणहरू हुन्छन्-

- १) मूर्खले जहिले पनि चिन्तन गरिरहे पनि नराम्रो कुरा मात्र सोचिरहन्छ ।
- २) मूर्खले जहिले कुरा गरे पनि नराम्रो पक्ष मात्र कुरा गर्छ ।
- ३) मूर्खले जो काम पनि आफूलाई र अरुलाई पनि अहित हुने मात्र काम गर्छ ।

प्रव्रज्या दिवस

धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठीले हरेक वर्ष मनाउँदै आइरहेको “प्रव्रज्या दिवस” कार्यक्रम यस वर्ष पनि मिति २०५८ असार ९ गते बनेपा स्थित ध्यानकुटी विहारमा सम्पन्न गरियो ।

अध्ययन गोष्ठीले २०३५ सालदेखि बेलाबखतमा यसरी संचालन गर्दै आइरहेको “अल्पकालिन प्रव्रज्या शिविर” मा भाग लिइसकेका व्यक्तिहरूले ती महत्त्वपूर्ण दिनहरूको सम्झना गर्न, ध्यान भावनागर्नु अन्य विभिन्न रोचक कार्यक्रमहरूमा भाग लिई मानसिक शान्ति प्राप्त गर्नको लागि र नयाँ सदस्यहरूलाई पनि प्रव्रज्या सम्बन्धि केही जानकारी होस् भन्ने मुख्य उद्देश्य राखी धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठीले वर्षेनी प्रव्रज्या दिवस मनाउँदै आइरहेको छ ।

कार्यक्रमको पहिलो चरण-

अध्ययन गोष्ठीका सचिव श्री इन्द्रकुमार नकर्मी

द्वारा “प्रब्रज्या दिवस” को परिचय तथा उद्देश्य प्रस्तुत ।
परिसम्बाद कार्यक्रम: यस कार्यक्रमका सञ्चालकहरू श्री मदन रत्न मानन्धर, श्री विकास रत्न तुलाधर र सुश्री तारा डंगोल ।

वक्ताहरू - वीरवती गुरुमां, श्री नीता केशरी श्रेष्ठ, श्री विमला शाक्य, श्री प्रेमकाजी बनिया र श्री अरुण सिद्धि तुलाधर आदि ।

विषय - “व्यवहारिक जीवनमा समाधिको आवश्यकता” यही सिलसिलामा समाधि भनेको के हो ? भन्ने प्रश्नलाई वक्ताहरूको तर्फबाट आएको उत्तर संक्षिप्तमा यसरी थियो । समाधिलाई दुई दृष्टिकोणले लिइन्छ । १. सम्यक समाधि २. मिथ्या समाधि ।

हाम्रो चित्तलाई राम्रो कार्यमा (राग द्वेष बिहीन भई) एकाग्र गर्न सक्नु नै सम्यक समाधि हुनेछ । बाँदर जस्तो चञ्चल हाम्रो चित्तलाई यसरी ठीक विषयमा एकाग्र गर्न सकेमा हामीले विशेष प्रकारको उर्जा शक्ति प्राप्त गर्न सक्नेछौं । जुन शक्तिको सहयोगले हामीले बुद्धले देखाउनु भएको मुक्ति मार्गलाई प्राप्त गर्न सक्नेछौं । तर यस समाधिको तहमा पुग्नको लागि शील पालन अत्यावश्यक छ ।

समाधि हाम्रो आध्यात्मिक जीवनको लागि मात्र आवश्यक छ कि व्यवहारिक जीवनको लागि पनि आवश्यक छ ?

उत्तर- समाधि अध्यात्मिक जीवनको साथसाथै व्यवहारिक जीवनको लागि पनि अत्यावश्यक छ । किनभने प्रत्येक क्षण स्मृति राखी चित्त एकाग्र राखी मन लगाएर गरिएको कार्य मात्र सफल हुनेछ ।

प्रश्न - समाधिको लागि कस्तो वातावरण आवश्यक छ ?
उत्तर - समाधिको लागि शान्त वातावरणको आवश्यक छ ।

सोधिएको प्रश्नलाई सच्याउनु हुँदै भिक्षु अश्वघोष महास्थविरले भन्नुभयो- “समाधिलाई प्रभावपार्ने तत्त्व वातावरण मात्र होइन । समाधि सफल पार्नको लागि यी ४ तत्त्वहरूको आवश्यकता हुन्छ ।

ती यसरी छन्-

१. आहार सप्पाय - ठीक पथ्य भोजन ।
२. विहरण सप्पाय - बस्ने ठाउँको उचित व्यवस्था ।
३. उतु सप्पाय - उचित मौसम ।
४. अज्झासय सप्पाय - मिलेको विचारधारा ।

प्रथम चरणको कार्यक्रमको अन्त्यमा सभापतीको

आशनबाट बोल्नु हुँदै धम्मवती गुरुमांले भन्नुभयो - “आफ्नो राम्रो उद्देश्य पूरा गर्नको लागि कुशल समाधि चाहिन्छ । जसले गर्दा आफ्नो कर्तव्य र जिम्मेवारी पूरा गर्न सकिनेछ । कुशल समाधि हुनको लागि आफ्नो चित्त र शरीरलाई हलचल नगरी एकाग्र पार्न जरुरी छ । उपमाको लागि पानी भरिएको एक बाटालाई हलचल नगरीकन स्थिर राख्न सकेमा मात्र त्यस पानीमा आफ्नो अनुहार प्रष्ट देखिने हुन्छ ।

कार्यक्रमको दोश्रो चरण-

समूहगत छलफल : दोश्रो चरणको कार्यक्रममा समूहगत छलफलको संचालक श्री रोशन काजी तुलाधर हुनुहुन्थ्यो ।

छलफलका लागि ३ विषयहरू राखिएका थिए भने सहभागीहरू सबैलाई ३ समूहमा विभाजन गरिएका थिए ।

छलफलका विषयहरू र संयोजकहरू:-

१. पाँचवटा दुर्लभहरूमध्ये प्रब्रजित भाव दुर्लभ
- अगम्यरत्न कंसाकार
२. प्रब्रज्या दिवस कसरी मनाउने ? - रामेश्वरी महर्जन
३. आजभोली बुद्ध धर्मको उपादेयता शोभियत
- रत्न तुलाधर

छलफलका निष्कर्षहरू-

समूह १. सांसारिक दुःखबाट मुक्त हुनका लागि प्रब्रज्या जीवन जिउने गरिन्छ । वस्त्र फेरिदैमा प्रब्रजित भाव उत्पन्न हुन सक्दैन ।

समूह २. प्रब्रज्या दिवस मनाउने भनेको पहिला प्रब्रजित भएका पुराना सदस्यहरूले पहिलाको दिन स्मरण गर्ने र नयाँ व्यक्तिहरूका लागि प्रेरणा मिल्ने तरिकाले मनाउनु पर्दछ । त्यसको लागि प्रब्रजित भइसकेका व्यक्तिहरू र नयाँ सदस्यहरूलाई पनि सामेल गराउनु पर्दछ ।

समूह ३. आजभोलीको समाजमा मानिसहरूले पञ्चशील एउटा मात्र पालन गर्न सके पनि वातावरण शान्त हुनेछ । बुद्ध शिक्षा त्यस्तो शिक्षा हो जुन शिक्षा एक सफल मानविय जीवनको लागि अत्यावश्यक छ । आफैले अध्ययन र अनुभव गरेर उपयुक्त लागेमा मात्र पालन गर्नुपर्ने शिक्षा हो । यसमा कसैलाई पनि करकापमा पारिएको छैन । शील समाधि र प्रज्ञालाई व्यवहारमा उतार्न सक्त्यो भने हाम्रो जीवन सार्थक हुनेछ ।

समूहगत छलफल पछि कार्यक्रममा सहभागी सबैले ३० मिनेट सामूहिक ध्यान गरेका थिए ।

त्यसपछि भिक्षु अश्वघोष महास्थविर र धम्मवती गुरुमाले “गृहस्थ जीवन र व्यवहारिक जीवन” विषयमा धर्मदेशना गर्नु भएको थियो ।

त्यसपछि आउँदो २०४९ सालको प्रब्रज्या दिवस कार्यक्रम आयोजना गर्नको लागि प्रस्तावित संयोजकहरूको नाम तारा डंगोलले प्रस्तुत गर्नुभयो । जुन यसरी रहेका छन् -

१. श्री अगम्य रत्न कंसाकार २. श्री अरुण शिद्धि तुलाधर ३. श्री नीता केशरी श्रेष्ठ ४. श्री बुद्धरत्न कंसाकार ५. श्री देवरत्न कंसाकार

कार्यक्रमको अन्त्यमा मीनशोभा शाक्यबाट धन्यवाद ज्ञापन गर्नुहुँदै उक्त दिनको प्रब्रज्या दिवस कार्यक्रम विसर्जन गर्नुभयो ।

उक्त कार्यक्रमको संचालक श्री धुवरत्न स्थापित र रिपोर्टर श्री सानुमैया महर्जन हुनुहुन्थ्यो ।

धर्म पूजा

२०५८ असार १४ गते । स्थान: धर्मकीर्ति विहार ।

यसदिन धर्मकीर्ति विहार श्रीघः नःघःको आयोजनामा धर्मपूजा कार्यक्रम संचालन गरिएको थियो । उक्त कार्यक्रममा “अभिधम्मावतारो” विषयमा पि.एच.डि उपाधिले विभूषित हुनुभएका डा. अनोजा गुरुमाँ र शासनधज धम्माचरिय उपाधिले विभूषित हुनुभएका गुरुमाँहरू अगगजाणी र विमलजाणीलाई धर्मपूजाको रूपमा साधुवाद पत्र प्रदान गरिएको थियो भने अन्य गुरुमाँहरू लगायत उपासक उपासिकाहरूले वस्त्र दान गर्नुका साथै विशेष खाममा राखी यथाश्रद्धा रूपैयाँ दान दिएका थिए ।

सयादो ऊ सुजनपिय र भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरको समुपस्थितिमा संचालित उक्त समारोहमा धम्मवती गुरुमाले स्वागत भाषण गर्नुहुँदै भन्नुभयो— “पूजा च पूजनेय्यानं एतं मंगल मुत्तमं” अर्थात् पूजा गर्न योग्य व्यक्तिलाई पूजा गर्नुनै मंगल हो भनी बुद्धले मंगलसूत्रमा भन्नुभए अनुसार यसरी शिक्षित र बहुश्रुत व्यक्तिहरूलाई सम्मान गर्नु हाम्रो कर्तव्य हो । यस कार्यले अध्ययनरत विद्यार्थीहरूलाई उत्साह बढाउने छ । राम्रो कार्य गर्ने व्यक्तिलाई सम्मान र नराम्रो कार्य गर्ने व्यक्तिलाई विरोध गर्नु हाम्रो कर्तव्य हो । यस्तो गर्न

सकेन भने विषको विरुवामा पानी दिई यसलाई हुर्काउने कार्य हुन जान्छ । फलस्वरूप दुष्ट व्यक्तिहरूलाई प्रोत्साहन मिली नराम्रा कुकर्महरू बढ्न सक्छ ।

यसरी नै आफ्नो मन्तव्य व्यक्त गर्ने क्रममा भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरले भन्नुभयो— “पञ्जा नरानं रतनं” अर्थात् मानिसहरूको राम्रो र गहकिलो स्वभाव भन्नुनै प्रज्ञा हो भनी बुद्धले भन्नुभएको छ । धेरैजसो मानिसहरूको बानी बाँचुञ्जेल मनपरी गाली र आलोचना गर्दै हिँड्ने मरिसकेपछि त्यही व्यक्तिको गुण स्मरण गर्दै पूजा गर्ने चलन छ । तर आज धर्मकीर्ति विहारले जीवितमान अवस्थामा नै गुण सम्झी संचालन गरेको यस धर्मपूजा कार्यक्रम साराहनीय छ । बुद्धले पनि उहाँको समयमा भिक्षु, भिक्षुणी, उपासक उपासिकाहरूलाई उहाँहरूको गुण अनुसार प्रशंसा गर्नुभएको छ ।”

इन्द्रकुमार नकर्मले संचालन गर्नुभएको उक्त कार्यक्रममा धर्मकीर्ति संरक्षण समितिका सचिव अगम्य रत्न कंसारकारले डा. अनोजा गुरुमालाई, कोषाध्यक्ष-सानुरत्न स्थापितले अगगजाणी गुरुमालाई र भाईराजा तुलाधर (द्रव्यमानसिंह तुलाधर) ले विमलजाणी गुरुमालाई साधुवाद पत्र प्रदान गर्नुभएका थिए । साधुवाद पत्र ग्रहण पश्चात् तिनैजना गुरुमाँहरूले आ-आफ्ना गुरुहरू र प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष रूपमा प्रेरणा दिने सहयोगीहरू प्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दै आ-आफ्ना मन्तव्य पोख्नु भएका थिए ।

स्मरणिय छ बर्माबाट शासनधज धम्माचरिय उपाधिले विभूषित हुन सफल भएका नेपालीहरू हालसम्ममा चार जवान पुगेका छन् । जुन क्रमशः यसरी रहेको कुरा बुझिएको छ ।

(१) धम्मवती गुरुमाँ (२) भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (३) अगगजाणी गुरुमाँ र (४) विमलजाणी गुरुमाँ ।

यसरी नै अनोजा गुरुमाँ नेपाली गुरुमाँहरू मध्ये सर्वप्रथम पि.एच.डी. उपाधिले विभूषित गुरुमाँ हुनुहुन्छ ।

यसरी गुरुमाँहरू मध्ये कसैले पनि पि.एच.डी. उपाधि हासिल गर्नु भएपनि, शासनधज धम्माचरिय उपाधि हासिल गर्नुभएपनि धर्मकीर्ति विहारले उहाँहरूलाई यसरी नै सम्मान गरी धर्मपूजा गर्ने निर्णय गरेको कुरा पनि बुझिन आएको छ ।

धर्मपूजाले सम्मानित हुनुभएका तीन जवान गुरुमाँहरूलाई धर्मकीर्ति विहारका उपासक उपासिका

पुचःहरूबाट स्वयम्भू चैत्य पनि दान गरेका थिए । त्यसदिन तीन जना गुरुमाँहरूलाई दानको रूपमा प्राप्त भएको रकम यसरी उल्लेख गरिएको छ ।

डा. अनोजा गुरुमाँ - रु. ३१९४६/-

अग्गजाणी गुरुमाँ - रु. २०१११/-

विमलजाणी गुरुमाँ - रु. २०४६५/७५

धर्मपूजा कार्यक्रमको अन्त्यमा धर्मकीर्ति संरक्षण समितिका सदस्य हेराकाजी शाक्यले धन्यवाद ज्ञापन गरी कार्यक्रम समापन गर्नुभएको थियो ।

पूजा च पूजनेय्यानं एतं मंगलमुत्तमं

२०५८ असार १६ गते । रिपोर्टर- नीता केशरी ।

स्थान: धर्मकीर्ति विहार ।

यसदिन मदनरत्न मानन्धरले मंगल विषयमा बोल्नुहुँदै भन्नुभयो- “बुद्धले बताउनु भएका ३८ वटा मंगलहरू मध्ये एक मंगल पूजा गर्न योग्य व्यक्तिहरूलाई पूजा गर्नु हो । पूजा गर्न योग्य व्यक्तिहरू भन्नाले बुद्ध धर्म, संघ, आमा-बुबा र गुरु लगायत आफूभन्दा धर्म-कर्म र जन्मले जेष्ठ व्यक्तिहरू हुन् ।

“पुजन अर्घन्तिती पुजनेय इति” अर्थात् ती व्यक्तिहरू विभिन्न सदगुणहरूद्वारा सम्पन्न हुन्छन् । हामी बुद्धको ९ वटा गुणहरू, धर्मका ६ गुणहरू र

संघका ९ गुणहरू स्मरण गरी त्रिरत्नको पूजा गर्छौं जसले गर्दा हामीले प्रत्यक्ष रूपले त्यसको फाइदा अनुभव गर्न सक्दछौं । पूजा गर्दा मानसिक शान्ति प्राप्त हुन्छ । कर्तव्यको बोध हुन्छ र तत्समयमा प्राप्त आशिर्वाद चीर कालसम्म प्रभावित हुन सक्छ । त्यतिमात्र होइन “चक्रवर्ती शूत्र”मा आयु, वर्ण, सुख, बल र प्रज्ञा जस्तो फलको प्राप्ती हुन्छ भनी उल्लेख भएको छ ।

पूजा पनि २ प्रकारका छन् । आमिस पूजा र प्रतिपत्ति पूजा । आमिस पूजाले भौतिक साधनयुक्त पूजा जनाउँछ । जस्तो फलफूल, भोजन सेवा कार्य आदि ।

प्रतिपत्ति पूजा भन्नाले आफ्नो सदगुण र सद्आचरणलाई दैनिक जीवन व्यवहारमा प्रयोग गर्नु हो ।

हुनत भगवान् बुद्धले यी दुवै पूजाहरूबारे आवश्यकता र महत्त्वको विषयमा वर्णन गर्नुभएको छ । तैपनि उहाँले आमिस पूजालाई भन्दा पनि आफ्नो चित्तलाई निर्मलपारी क्लेशरहित अवस्था (मुक्ति) प्राप्त गर्ने प्रतिपत्ति पूजालाई नै बढी महत्त्व दिनुभएको छ ।

तसर्थ हामीले पनि पूजा गर्न योग्य व्यक्तिहरूलाई आमिस पूजा गर्दै उहाँहरूको गुणलाई आत्मसाथ गरी आ-आफ्नो जीवनलाई सार्थक बनाउन सकेमा नै सारयुक्त एवम् उत्तम पूजा गरेको ठहरिने छ ।

धर्म प्रचार

समाचार

श्रद्धाञ्जली सभा

स्वर्गवासी श्री ५ महाराजाधिराज वीरेन्द्र वीर बिक्रम शाहदेव, श्री ५ वडामहारानी ऐश्वर्य राज्यलक्ष्मी देवी शाह, श्री ५ महाराजाधिराज दीपेन्द्र वीर बिक्रम शाह, श्री ५ अधिराजकुमार निराजन वीर बिक्रम शाह, श्री ५ अधिराजकुमारी श्रुती राज्यलक्ष्मी देवी शाह तथा राजपरिवारका अन्य सदस्यहरूको पुण्यस्मृतिमा विभिन्न संस्थाहरूले श्रद्धाञ्जली अर्पण गरेको समाचार प्राप्त भएका छन्-

२०५८ जेठ २३ गते ।

स्थान- श्री बोधिसत्त्व विहार, संखुवासभा, चैनपुर ।

धर्मोदय सभा चैनपुर लगायत अन्य बौद्ध संघ संस्थाहरूको संयुक्त आयोजनामा आयोजित एक कार्यक्रममा २ मिनेट मौन धारणा गरी स्वर्गवासी मौसूफ

सरकारहरूको पुण्य स्मृतिमा श्रद्धाञ्जली अर्पण गरिएको थियो । धर्मोदय सभा शाखा चैनपुरका अध्यक्ष गंगा शाक्यको सक्रियतामा संचालित उक्त कार्यक्रममा वर्तमान श्री ५ महाराजाधिराज ज्ञानेन्द्र वीर बिक्रम शाहदेव सरकारको दीर्घायु, सुस्वास्थ्य एवम् सुशासनको मंगलमय शुभकामना पनि व्यक्त गरिएको थियो ।

२०५८ असार २ गते ।

स्थान- म्याग्दी, बेनी ।

म्याग्दी बेनी स्थित एक बौद्ध संस्थाको आयोजनामा स्वर्गवासी मौसूफ सरकारहरूको पुण्य स्मृतिमा त्रिरत्न गुण स्मरण, बुद्धपूजा, ध्यान, बुद्धका अमृतोपदेश श्रवण एवम् ज्ञानमाला भजन आदि कार्यक्रमहरू संचालन गरी श्रद्धाञ्जली सभा सम्पन्न गरिएको बुझिएको छ ।

महापरित्राण

२०५८ असार १६ गते ।

स्थान- हनुमान ढोका, नासल चोक ।

स्वर्गवासी श्री ५ महाराजाधिराज वीरेन्द्र वीर बिक्रम शाहदेव, श्री ५ बडामहारानी ऐश्वर्य राज्यलक्ष्मी देवी शाह, श्री ५ महाराजाधिराज दीपेन्द्र वीर बिक्रम शाह, श्री ५ अधिराजकुमार निराजन वीर बिक्रम शाह, श्री ५ अधिराजकुमारी श्रुती राज्यलक्ष्मी शाह सहित राजपरिवारका अन्य सदस्यहरूको पुण्य स्मृतिमा भिक्षु संघद्वारा एक दिवशीय सामुहिक महापरित्राण पाठ सम्पन्न गरिएको छ ।

उक्त पुण्य कार्यमा थुप्रै जनसमुदायले स्वर्गवासी राजा रानी लगायत राजपरिवारका अन्य सदस्यहरूको पुण्य स्मृतिमा भिक्षु भिक्षुणीहरूलाई दान प्रदान गरेका थिए ।

आनन्दकुटी दायक सभा आनन्दकुटी विहार स्वयम्भुद्वारा आयोजित उक्त कार्यक्रममा भिक्षु जाणपूर्णिक महास्थविरले धर्मदेशना गर्नुभएको थियो ।

ज्ञानमाला भजन पश्चात् बुद्धपूजा र शील प्रार्थना गरी महापरित्राण पाठ शुरू गरी मध्यान्ह १२ बज्नु अगाडि भिक्षु भिक्षुणीहरूलाई भोजन गराउने कार्यक्रम समापन गरिएको थियो ।

दिनभरी महापरित्राण पाठ गरी कार्यक्रमको अन्त्यमा परित्राण पाठ मण्डलमा रहेको जल र सुत्र धागो वितरण गरी कार्यक्रम समापन गरिएको थियो ।

श्रद्धाञ्जली अर्पण

भोजपुर टक्सार बौद्ध शाक्य समाजको आयोजनामा विभिन्न मितिहरूमा यसरी श्रद्धाञ्जली सभाहरू सम्पन्न गरिएको समाचार छ ।

२०५८ बैशाख ८ गते ।

सुशीला गुरुमाँ दिवंगत हुनुभएको २ महिना पुगेको पुण्यस्मृतिमा र भोजपुर टक्सार निवासी दिवंगत श्री देवीमाया शाक्यको पुण्य स्मृतिमा एक मिनेट मौन धारण गरी श्रद्धाञ्जली अर्पण गरियो ।

२०५८ जेठ १३ गते ।

भोजपुर टक्सारका दिवंगत श्री नरबहादुर शाक्यको पुण्य स्मृतिमा श्रद्धाञ्जली अर्पण गरियो ।

म्याग्दी बेनीमा बौद्ध जागरण शिविर

बेनी ११ जेठ । म्याग्दी, बेनीमा संचालित बौद्ध जागरण शिविरको समापन कार्यक्रममा शिविरका प्रशिक्षक तथा कार्यक्रमका प्रमुख अतिथि विश्व शाक्यले 'भगवान बुद्धको शिक्षा साम्प्रदायिकतामा आधारित नभए समग्र मानवलाई सम्प्रदायभन्दा माथि उठेर असल मान्छे हुन सिकाउने र दुःख विमुक्तिको कल्याणकारी मार्ग देखाउने हो भन्नुभयो' ।

म्याग्दी बौद्ध संघका निवर्तमान अध्यक्ष प्रकाश श्रेष्ठले भगवान गौतम बुद्ध हाग्रे नेपाल भूमिमा जन्मनु भएको सपुत हो । राम्रो कुरा, लोक कल्याणकारी कुरा जसले जस्को ग्रहण गरेपनि भलो नै हुने कल्याण नै हुने हुँदा यस्तो कुरामा कसैले पनि संकीर्ण सोंच बनाउन नहुने बताउनु भयो ।

महिला बौद्ध संघ, म्याग्दी उपाध्यक्ष श्रीमती जगतदेवी पूर्जाले आफू बौद्ध भएर पनि बुद्ध धर्म र शिक्षा बारे कहिल्यै जानकारी लिने अवसर प्राप्त नभइरहेकोमा यो पटकको बौद्ध जागरण शिविरले आफूमा साँच्चिकै धर्म संवेग जगाएको बताउनुभयो ।

म्याग्दी बौद्ध संघका अध्यक्ष यजनलाल शाक्यले बौद्ध धर्म र शिक्षालाई प्रथमत बौद्ध हुँ भन्नेहरूले नै व्यवहारिक रूपमा पालना गरेर देखाउनुपर्ने बताउनु हुँदै यसतर्फ म्याग्दी बौद्ध संघ सचेत रहने बताउनुभयो । बौद्ध जागरण शिविरका सहभागीहरूको तर्फबाट तीलक थापा, कूलबहादुर श्रीस र पार्वती छन्त्यालले बुद्ध धर्म र शिक्षा बारे जानकारी दिलाउनमा शिविर साँच्चिकै उपयोगी रहेको बताउनु भयो ।

कार्यक्रम समापन गर्नुहुँदै बौद्ध जागरण शिविर का संयोजक तथा म्याग्दी युवा बौद्ध संघका अध्यक्ष रमेश श्रेष्ठले आफूबाट भए गरेका गल्तीहरूलाई पनि हार्दिकता पूर्वक स्वीकार गर्नुपर्छ, त्यो सज्जनताको लक्षण हो भन्नुहुँदै कार्यक्रममा भएका हुन गएका भूलचूकका लागि क्षमायाचना गर्नुभयो । कार्यक्रममा युवा बौद्ध संघका उपाध्यक्ष अनिश गौतमले धन्यवाद ज्ञापन गर्नुभएको थियो भने सचिव दिपेन्द्र श्रेष्ठले कार्यक्रम संचालन गर्नुभएको थियो । कार्यक्रममा युवा बौद्ध संघका अध्यक्ष तथा कार्यक्रमका सभापति रमेश श्रेष्ठले बौद्ध

जागरण शिविरका प्रशिक्षक विश्व शाक्यलाई मायाको कोशेली उपहार दिइएको थियो ।

म्याग्दी युवा बौद्ध संघको सक्रियतामा जेठ ११ र १२ गते विहान ७ बजे देखि ९ बजेसम्म र दिउँसो १ बजे देखि ३ बजेसम्म बुद्ध शिक्षाका विविधपक्ष शील, समाधि र प्रज्ञा विषयमा प्रशिक्षण दिनु भएको थियो । दिउँसो ४ बजे देखि ५ बजेसम्म सामूहिक अर्न्तक्रिया कार्यक्रम पनि भएको थियो । विहानको कार्यक्रममा ३०/३५ जना युवा युवतीहरूको सहभागिता रहेको थियो भने दिउँसोको कार्यक्रममा महिला बौद्ध संघका २०/२५ जना महिलाहरू सहभागी थिए । म्याग्दी बेनीमा भएको यो पहिलो बौद्ध जागरण शिविर हो ।

म्याग्दी-बेनीको समाचार

बुद्धका मानव हित कल्याणकारी शिक्षालाई जनमानसमा संचार गर्ने र बौद्ध जागरण गराउने प्रमुख उद्देश्य बोकेर म्याग्दी-बेनीमा स्थापित बौद्ध संस्थाको आयोजनामा प्रत्येक शनिवार विहान इच्छुक श्रद्धालुहरूको घर-घरमा बुद्ध पूजा, ज्ञानमाला भजन एवं आफूले जाने-बुझेका बुद्धको अमृतोपदेश सुन्ने-सुनाउने र धर्मसाकच्छा गर्ने कार्यक्रम द्रुतगतिमा संचालित छ ।

नागवहाल (कुतिवहाल)मा बुद्ध पूजा

यही २०५८ असार ९ गते, शनिवार ललितपुर उपमहानगर पालिका वडा नं. १६ नागवहाल अन्तर्गत कुतिवहालमा चैत्यको जयन्ती (चिभा: बुसाधं) यसवर्ष श्रद्धेय भन्ते भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर र भिक्षु धर्मपाल आदिको समुपस्थितिमा र थुप्रै उपासक उपासिकाहरूको सहभागितामा 'बुद्धपूजा' गरी मनाउने काम सम्पन्न भयो । उक्त अवसरमा भन्ते ज्ञानपूर्णिकबाट बुद्धको पुजनीयताबारे सारगर्भित प्रवचन भयो । उक्त बुद्धपूजामा 'हेराकाजी सुईका' उपासकको पनि सहभागितामा थियो । उक्त चैत्यमा बुद्धपूजा भएको यो पहिलो पटक हो ।

व्यक्तित्व हुलाक टिकटमाला प्रकाशन समारोह २०५८ असार १५ गते, शुक्रबार ।

स्थान- अग्रवाल सेवा केन्द्र, कमल पोखरी ।

हुलाक सेवा विभागको आयोजना एवं अग्रवाल सेवा केन्द्रको आतिथ्यमा व्यक्तित्व टिकटमाला २०५८

अन्तर्गत ५ जवान विशेष व्यक्तित्वहरूको हुलाक टिकटहरूको आवरणमा माननीय सूचना तथा संचार मन्त्रीज्यू र माननीय सूचना तथा संचार राज्य मन्त्रीज्यूबाट प्रकाशनको प्रथम दिवशीय टाँचा प्रदान गर्नुभएको समाचार छ ।

ती व्यक्तित्वहरू यसरी रहेको कुरो बुझिएको छ-

(१) खप्तड बाबा

(२) संघ महानायक भिक्षु प्रज्ञानन्द महास्थविर

(३) साहित्यकार गुरु प्रसाद मैनाली

(४) राजनीतिज्ञ तुलसीलाल अमात्य

(५) उद्योगपती मदनलाल अग्रवाल

धार्मिक, साहित्यिक, राजनीतिक र औद्योगिक क्षेत्रहरूमा आ-आफ्नो विशेष योगदान पुऱ्याउनु भएका व्यक्तित्वहरूको कदर स्वरूप प्रकाशित हुलाक टिकट टाँचा लगाउने सिलसिलामा संचालित उक्त टिकटमाला प्रकाशन समारोहमा अग्रवाल सेवा केन्द्रका अध्यक्ष र हुलाक सेवा विभागका महानिर्देशकज्यूले स्वागत मन्तव्य व्यक्त गर्नुभएका थिए ।

यसरीनै फिलाटेलिक सोसाइटीका अध्यक्ष, मारवाडी समाजका अध्यक्ष, फिलाटेलिक सोसाइटीका संरक्षक, संचार मन्त्रीज्यू र संचारराज्य मन्त्रीज्यू आदिले पनि आ-आफ्नो मन्तव्य व्यक्त गर्नुभएका थिए ।

प्रकाशित हुलाक टिकटका व्यक्तित्वहरूको परिचय विभिन्न व्यक्तिहरूले प्रस्तुत गर्नुभएका थिए ।

धर्मचक्र प्रवर्तन दिवस

२०५८ असार २१ गते । नगदेश बौद्ध समूह र बौद्ध ल्याय्म्ह पुचः नगदेशको संयुक्त आयोजनामा नगदेश बुद्ध विहारको धम्महलमा बुद्ध पूजा गरी २५९० औं धर्मचक्र प्रवर्तन दिवस मनाइएको समाचार छ । नगदेश बौद्ध समूहका अध्यक्ष श्री ज्ञानकुमार वाडेज्यूको अध्यक्षतामा सम्पन्न गरिएको उक्त कार्यक्रमका प्रमुख अतिथी केशावती गुरुमाँले बुद्ध जीवनीमा असार पूर्णिमाको महत्त्व बारे धर्मदेशना गर्नुभएको थियो भने समूहका सचिव श्री कृष्ण कुमार प्रजापतिले बौद्ध जगतमा असार पूर्णिमाको महत्त्व विषयमा ऐतिहासिक घटनाहरूको चर्चा गर्नुभएको थियो । सचिव प्रजापतिले तथागत बुद्धले धर्मचक्र चलाएर मानव जातिको गौरव र

प्रतिष्ठा उच्च पारेको र मानिसलाई मानिस भई बाँच्ने सम्यक आजीविका सिकाएर मानव मात्रको प्रतिष्ठा र गौरव बढाएको संस्मरण गराउनु भएको थियो । उक्त दिन विभिन्न साँस्कृतिक बाजागाजा सहित नगदेश बुद्ध विहारका उपासक उपासिकाहरू सहितभई नगदेश परिक्रमा गरिएको थियो ।

हाजिरी जवाफ प्रतियोगिता

२०५८ असार १०-१६ ।

स्थान- न्याखाचोक, तःवही, ललितपुर ।

२५४५ औं बुद्ध पूर्णिमाको उपलक्ष्यमा ललितपुर जिल्लाव्यापी पुस्तकालय, क्लब, संघ, संस्था बिच बुद्ध र बुद्ध धर्म सम्बन्धी २० औं हाजिरी जवाफ प्रतियोगिता सम्पन्न भएको समाचार छ । लोकाकीर्ति महाविहार संरक्षण समितिको आयोजनामा आयोजित यस प्रतियोगितामा भागलिने संस्थाहरू यसरी उल्लेखित छन्—

(१) बाल बौद्ध जागरण समूह, चापागाउँ
(२) चक्रवर्ण मिजला पुचः, नकवहा: (३) आह्वान पुस्तकालय, न्याखाचोक (४) हिरण्य पुस्तकालय, इलाननी (५) शाक्यसिंह विहार थैना (६) दीपावति पुस्तकालय, गुईटोल (७) अध्यक्ष मण्डल, बुबाहाल (८) बौद्ध युवा कमिटी, झाटापोल (९) चक्रवर्ती महाविहार, नकवहा: (१०) शाक्यसिंह परियत्ति तथा प्रौढ शिक्षालय, थैना (११) महाबौद्ध पुस्तकालय, ओकुबहाल (१२) जन विकास युवा समूह श्रीवहा: (१३) जनमैत्री वाचनालय, भिन्ड्रेवहाल (१४) पद्मावती पुस्तकालय, नःवहा: (१५) मैत्री क्लब, भिन्ड्रेवहाल (१६) विश्व शान्ति पुस्तकालय, न्याखाचोक (१७) अध्ययन मण्डल, नागवहाल आदि ।

बौद्ध जनजाति जागरण प्रशिक्षण

सुनगम गा.वि.स.मा नेपाल मगर बौद्ध सेवा समाजको केन्द्रिय अध्यक्ष क्याप्टेन देउबहादुर रानामगरले चौथो बौद्ध जनजाति जागरण प्रशिक्षण शिविरको उद्घाटन गर्नुभएको समाचार छ ।

उक्त समारोहमा आ-आफना मन्तव्य व्यक्त गर्नुहुने महानुभावहरू यसरी हुनुहुन्थ्यो— क्याप्टेन देउबहादुर रानामगर, ज्यापु महागुथिका केन्द्रीय अध्यक्ष विपेन्द्र महर्जन, शाक्य फाउण्डेशनका अध्यक्ष देवकाजी

शाक्य, युवा बौद्ध समूह वरिष्ठ सल्लाहकार हर्षमुनि शाक्य, नेपाल महिला मगर समाजका प्रतिनिधि गंगा मगर, नेपाल मगर बौद्ध सेवा समाजका केन्द्रीय सदस्य भीमबहादुर रानामगर आदि । भिक्षु जटिलले शील प्रार्थना गराउनु भउको उक्त प्रशिक्षणमा ७५ जवान प्रशिक्षार्थीहरू सहभागी भएका थिए ।

उक्त प्रशिक्षण शिविरका प्रशिक्षकहरू यसरी हुनुहुन्थ्यो—

हर्षमुनि शाक्य, देवकाजी शाक्य, प्रा. जनक नेवा: शाक्य, विपेन्द्र महर्जन, भिक्षु जटिल र रिमबहादुर श्रीष मगर आदि ।

बौद्ध जागरण शिविर

नेपाल मगर बौद्ध सेवा समाज कपिलवस्तुको आयोजनामा हिमालयन बुद्धिष्ट एशोसियसन फाउण्डेशनको प्रायोजनमा गजेहडा गा.वि.स.को राजापानीमा तेश्रो बौद्ध जनजाति जागरण शिविर सम्पन्न भएको छ । उक्त समारोहमा भिक्षु जटिलले पञ्चशील प्रार्थना गराउनु भएको थियो । नेपाल मगर बौद्ध सेवा समाजको केन्द्रीय अध्यक्ष र शिविर प्रमुख देउबहादुर राना मगरले शिविरको उद्घाटन गर्नुभएको उक्त समारोहमा मन्तव्य व्यक्त गर्नुहुने महानुभावहरू यसरी हुनुहुन्थ्यो—

देउबहादुर रानामगर, विद्वान एम.एल. थापा, युवा बौद्ध समूहका प्रमुख सल्लाहकार हर्षमुनि शाक्य, प्रा. जनकलाल नेवा: शाक्य, ज्यापु महागुथिका केन्द्रीय अध्यक्ष विपेन्द्र महर्जन, शाक्य फाउण्डेशनका अध्यक्ष देवकाजी शाक्य, नेपाल मगर बौद्ध समाज सेवा समितिका महासचिव भक्तबहादुर पुनःमगर, राहुल मगर, रामबहादुर मगर, भीमबहादुर राना मगर आदि । उक्त शिविरमा पद्म स्वमै मगरले स्वागत भाषण गर्नुभएको थियो ।

आसार पूर्णिमा महोत्सव

२०५८ असार २१ गतेका दिन विभिन्न संस्थाहरूले आसार पूर्णिमा महोत्सव मनाइएको समाचार प्राप्त भएको छ । यसदिन बुद्धको जीवनीसँग सम्बन्धित विभिन्न घटनाहरूलाई स्मरण गरी महोत्सव मनाइने गरिन्छ । सिद्धार्थ कुमारको गर्भ प्रवेश, महाभिनिष्क्रमण, वर्षावास, बुद्धले प्रथम पटक धर्मचक्र

प्रवर्तन गर्नुभएको दिन र अभिधर्म देशना गर्नुभएको दिन आदि विभिन्न संयोग परेको दिनको रूपमा मनाइने यस असार पूर्णिमाको दिनमा विभिन्न संस्थाहरूले विभिन्न कार्यक्रमहरूको आयोजना गरी यसरी महोत्सव मनाएका थिए—

भोजपुर टक्सार बौद्ध शाक्य समाजको तत्त्वावधानमा सदस्य खड्गरत्न शाक्यको निवास सातदोबाटो, ल.पु.मा अध्यक्ष हीरालाल शाक्य, सदस्य खड्गरत्न शाक्य र सदस्य हर्षज्योति शाक्यले असार पूर्णिमाको महत्त्वबारे विश्लेषण गर्नुभएका थिए ।

पञ्चशील प्रार्थनागरी शुरू गरिएको उक्त कार्यक्रममा परित्राण पाठ, ज्ञानमाला भजन र पुण्यानुमोदन गरी कार्यक्रम समापन गरिएको थियो । उक्त कार्यक्रममा उपस्थित सहभागीहरूलाई खड्गरत्न शाक्य परिवारबाट क्षीर दान गर्नुभएको थियो । उक्त कार्यक्रमका संचालक उक्त समाजका सदस्य भीम शाक्य हुनुहुन्थ्यो ।

बिराटनगर—

युवा बौद्ध संघ बिराटनगरको आयोजनामा सातौँ बौद्ध रक्तदान कार्यक्रम सम्पन्न गरिएको छ । यस कार्यक्रमको प्रमुख प्रायोजक धरान पुरानो बजार वार्ड नं. ३ निवासी श्रीमान् मोहनप्रसाद ताम्राकार, श्रीमती चण्डेश्वरी ताम्राकार र सहयोगीहरू श्रीमती देवीमाया ताम्राकार, श्री किशोर रौनियार, राजन श्रेष्ठ, श्री धनकाजी उदास, श्री नेमकृष्ण ताम्राकार आदि हुनुहुन्थ्यो । बुद्ध पूजा, पंचशील, बौद्ध प्रवचन तथा रक्तदान सम्बन्धमा छोटो प्रवचन गरिएको उक्त कार्यक्रममा २८ जवान रक्तदाताहरूले रक्तदान गरेका थिए ।

चैनपुर—

बोधिसत्त्व विहार चैनपुरको आयोजनामा सरसफाई, शील प्रार्थना, त्रिरत्न गुणानुसमरण, धर्म देशना, आदि कार्यक्रम सम्पन्न गरिएको थियो । स्वर्गीय गंगा लक्ष्मीको पुण्य स्मृतिमा उहाँका भाई धर्मप्रसाद शाक्य पद्मकुमारी शाक्यबाट विहारको लागि बाल्टीन र जग दान गरिएको थियो भने पुष्पलाल र यशोदा शाक्यको तर्फबाट बुद्धपूजामा उपस्थित सबैलाई प्रसाद वितरण गरिएको थियो । उक्त कार्यक्रममा सुमनादेवी शाक्यले असार पूर्णिमाको महत्त्व र संयोगहरू बारे

उल्लेख गर्नुभयो भने धर्मोदय सभा शाखाका अध्यक्ष गंगा शाक्य, कृष्णमोहन शाक्य, सुश्री दिलकुमारी शाक्य र प्रमोद शाक्यबाट आ-आफना मन्तव्य व्यक्त गर्नुभएका थिए । रूपसना, विनिसा, संगीता र कृषिका आदिबाट स्वागतगान गरिएको उक्त सभामा विभिन्न उपासकोपासिकाहरूले विहारका लागि विभिन्न अत्यावश्यक सरसामानहरू उपलब्ध गराइदिने वचनवद्धता व्यक्तगरी कार्यक्रम समापन गरिएको थियो ।

बुद्धमूर्ति प्रतिस्थापन तथा

डा. अनोजा गुरुमाँलाई सम्मानपत्र अर्पण
२०५८ असार २२ गते शुक्रबार ।

स्थान- सुलक्षण कीर्ति विहार, चोभार ।

यसदिन सुलक्षण कीर्ति विहारमा थाइल्याण्डबाट ल्याइएको बुद्ध मूर्ति थाई भिक्षुहरूको उपस्थितिमा प्रतिस्थापन गरिएको थियो । यसको साथै उक्त समारोहमा अनोजा गुरुमाँले “अभिधम्मावतारो” विषयमा पि.एच.डि. उपाधि हासिल गर्नु भएको उपलक्ष्यमा सुलक्षणकीर्ति विहारको तर्फबाट “सम्मान पत्र” प्रदान गरिएको थियो ।

सयादो उ सुजनपियले शील प्रार्थना गराउनु भएपछि सुलक्षण कीर्ति विहार ब्यवस्थापन समितिका सचिव भीमबहादुर श्रेष्ठले स्वागत भाषत गर्नुभएको उक्त कार्यक्रममा डा. अनोजाको संक्षिप्त जीवनी सहितको चिनारी पनि कार्यक्रम संचालकज्यूले प्रस्तुत गर्नुभएको थियो । त्यसपछि त्यहाँ उपस्थित थुप्रै महानुभावहरूले आ-आफना मन्तव्य व्यक्त गर्नुभएका थिए । मन्तव्य व्यक्त गर्नुहुने महानुभावहरू यसरी हुनुहुन्थ्यो—

भिक्षु सोभित, माननिय स्वास्थ्य राज्यमन्त्री तीर्थराम डंगोल, थाई राजदूत, ललितपुर उप महानगर पालिकाका मेयर, बुद्धिराज बज्राचार्य, श्रीलंकाका राजदूत, धम्मवती गुरुमाँ, प्रा. आशाराम शाक्य, केदार शाक्य र अनोजा गुरुमाँ आदि । त्यसपछि सुलक्षण कीर्ति विहारबाट प्रकाशित पत्रिका “सुगत सन्देश” दाता इन्द्रबहादुर नकर्मीले वितरण गर्नुभएको थियो । यसरी नै थुप्रै दाताहरूले अनोजा गुरुमाँलाई उपहार प्रदान गर्नुभएका थिए । अन्त्यमा धन्यवाद ज्ञापन पश्चात् कार्यक्रम समापन गरिएको थियो ।

दुर्लभ प्रव्रज्या

२०५८ असार २३ गते ।

स्थान- संचाराम भिक्षु तालीम केन्द्र, ढल्को ।

नगदेश बौद्ध समूह र बौद्ध ल्याय्म्ह पुचः नगदेशको संयुक्त आयोजनामा २५९० औं धर्मचक्र प्रवर्तन दिवसको उपलक्ष्यमा श्रद्धेय अगमहासद्धम्म जोतिकधज भिक्षु अश्वघोष महास्थविरको उपाध्यायत्वमा दुर्लभ श्रामणे र प्रव्रज्या कार्यक्रम सम्पन्न गरिएको समाचार छ । उक्त कार्यक्रममा राजु मेजु (राजकुमार मेजु र लक्ष्मी मेजुका सुपुत्र) र दिनेश बाडे (चन्द्रकुमार बाडे र कृष्णमाया बाडेका सुपुत्र) ले दुर्लभ श्रामणे र प्रव्रज्या ग्रहण गरेका थिए । प्रव्रज्यात्त्व ग्रहण पछि राजु र दिनेशको नाम क्रमशः नन्दकुमार र राहुल कुमार राखिएको थियो । उक्त समारोहमा भिक्षु अश्वघोषले सम्राट अशोकको जीवनीसँग आधारित घटनाको चर्चा गर्दै सान्दर्भिक र सारगर्भित उपदेश दिनुभएको थियो ।

अन्त्यमा नगदेश बौद्ध समूहका सचिव कृष्णकुमार प्रजापतिले नगदेश बुद्ध विहारको तर्फबाट सहर्ष एवं खुशीयाली व्यक्त गरी श्रद्धेय भिक्षु अश्वघोष महास्थविर, भिक्षु सद्वातिस्स र भिक्षु कोलित एवं केशावती गुरुमाँ प्रति पनि कृतज्ञता ज्ञापन गरी समारोहमा उपस्थित हुनुभएका सम्पूर्ण उपासक उपासिकाहरूलाई सधन्यवाद प्रकट गर्नुभएको थियो ।

यसको साथसाथै हालसालै थानकोट जितवन विहारमा सुजन (श्रीमान् श्रीमती लक्ष्मी नापितका सुपुत्र) लाई विद्यापद्मभूषण भिक्षु कुमार काश्यपको उपाध्यायत्व र भिक्षु सुगतमुनिको आचार्यत्वमा श्रामणे र सुबोधि नामले प्रव्रजित गरिएको समाचार प्राप्त भएको छ ।

वार्षिक प्रेरणा पुरस्कार वितरण

२०५८ असार २३ ।

स्थान- बौद्ध जन विहार सुनागुठी, ललितपुर ।

बु.सं. २५४४ मा नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षाको वार्षिक परिक्षामा बौद्ध जन विहार परियत्ति केन्द्र सुनागुठीको तर्फबाट परिक्षा दिई उत्तीर्ण हुन सफल विद्यार्थीहरूलाई कार्यक्रमका प्रमुख अतिथी श्रद्धेय भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरले वार्षिक प्रेरणा पुरस्कार प्रदान गर्नुभएको समाचार छ । बौद्ध जन विहार परियत्ति केन्द्र

सुनागुठीद्वारा आयोजित उक्त कार्यक्रममा शील प्रार्थना, धर्मदेशना र भिक्षु भिक्षुणीहरूलाई दान प्रदान र भोजन दानको कार्यक्रम पनि समावेश गरिएको थियो ।

शाक्य विषय अन्तर्क्रिया

असार २४, काठमाडौं । दी शाक्य फाउण्डेशन, नेपालको अध्ययन अनुसन्धान समितिको आयोजनामा आज यहाँ सम्पन्न एक दिने- “देश-विदेशमा छरिएर रहेका शाक्यहरूको स्थिति” विषय अन्तर्क्रिया कार्यक्रममा उपरोक्त समितिका संयोजक तथा फाउण्डेशनका बरिष्ठ उपाध्यक्ष श्री हर्षमुनि शाक्यले कार्यपत्र प्रस्तुत गर्नुभयो ।

कार्यपत्रमा उहाँले नेपालको कपिलवस्तु (शाक्य गणराज्य) बाट विभिन्न कारणबस जन्मथलो, सत्ता र राज्य त्यागी अन्यत्र गएर बसोबास गरेका शाक्यहरूको पारम्परिक सभ्यता, शीप, शिल्पविद्या र कलाकौशलको गौरवमय परम्परा कायम (अक्षुण्ण) राख्न सफल भएको माथि विचार व्यक्त गर्नुभएको थियो ।

कार्यपत्रमा कपिलवस्तुबाटै चारजना शाक्य अमात्यहरू चार विभिन्न ठाउँ (१) उज्जान (२) वामियान (अफगानिस्तान) (३) हिमतल र (४) साङ्मि गएर बसेकाको पनि चर्चा गर्नुभयो ।

छिमेकी देश भारत, चट्गाउँ (बंगलादेश) म्यानमार (बर्मा), श्रीलंका, भुटान, चीन, चीन स्वशासित तिब्बत, तुर्किस्थान र कान्तिपुर उपत्यकामा बसोबास गर्न आएका शाक्यहरूका बारे पनि उल्लेख गर्नुभयो ।

उहाँले “सिल्क रोड” (रेशम मार्ग) मा बुद्धधर्मको व्यापक विकास र प्रचारमा जसरी बढ्दै गयो ती ठाउँहरूमा पनि शाक्यवंशका मानिसहरूले आफ्नो अधिनस्थ क्षेत्रहरू कायम गरेर महान एशियामा शाक्यवंशको गौरवताको झण्डा फहराउन सफल भएको कुरो प्रमाणिकताकासाथ भन्नुभयो ।

श्री शाक्यले कार्यपत्रमा शाक्य कुलपुत्र सिद्धार्थ राजकुमार शाक्यमुनी गौतम बुद्धका वंशज शाक्यहरू विगत २६०० वर्ष अघिदेखि आजपर्यन्त देश-विदेशमा शाक्यवंशको सम्मान र गौरवता कायमै राख्न सक्षम भएको तर्फ ईंगित गर्दै- शाक्य भइ जन्मनु पनि अहोभाग्य र गौरवान्वीत हुनुपाउनु हो भन्ने विषय माथि प्रकाश पार्नुभयो ।

- सन् ४३५ मा चीनको क्वाङ्चाओमा विज्ञानवादी पुस्तक: नक्षत्र विज्ञान, गणित चिकित्सा विज्ञानका पुस्तकहरू चिनीया भाषामा अनुवाद गर्ने- गुणभद्र शाक्य

- छैठौँ शताब्दीमा चीनमा पंचविद्या प्रचार गर्ने- ज्ञानभद्र शाक्य

- सन् ५४१ मा गान्धारबाट चीनमा अभिधम्म पिटक प्रचार गर्ने- विमोक्षसेन शाक्य

- ६ वटा शिल्प विद्यामा पारंगत- करमिभिरो शाक्य

- चिनीया भिक्षु चियनको आमन्त्रणमा दक्षिण चीनको नाङ्किङमा चिनीया तीर्थयात्री फाहियानसँग बसेर बुद्धधर्मका पुस्तकहरू चिनीया भाषामा अनुवाद गर्ने

- बुद्धभद्र शाक्य

- नेपालका ख्यातिप्राप्त कलाकार अरनिको शाक्य (सन् १२६१-१३०६) को बारे पनि कार्यपत्रमा उल्लेख गर्नुभएको थियो ।

उक्त अन्तर्क्रिया कार्यक्रममा सहभागीहरू मध्ये बौद्ध विद्वान प्रा. आशाराम शाक्य होटल तथा पर्यटन व्यवसायी विशेषज्ञ श्री कर्ण शाक्य, ल.पु. उप-म.पा.का पूर्व मेयर श्री बेखारत्न शाक्यबाट टिप्पणी गर्नुभयो ।

दी शाक्य फाउण्डेशन, नेपालका अध्यक्ष देवकाजी शाक्यबाट स्वागत मन्तव्यको साथै अध्यक्षता गर्नु भएको अन्तर्क्रिया कार्यक्रममा सहभागीहरू २० जना थिए । अन्तर्क्रिया कार्यक्रम फाउण्डेशनका कार्यकारीणी सदस्य श्री शान्तरतन शाक्यले संचालन गर्नुभएको थियो ।

अर्को अन्तर्क्रिया हरेक महिनाको अन्तिम सप्ताह आयोजना गर्ने र प्रत्येक महिना अन्तर्क्रियाको रिपोर्ट प्रकाशन गर्ने निर्णायकका साथ समाप्त भएको थियो ।

सुखी होतु नेपालको प्रमुख व्यवस्थापनमा

“आनन्दभूमि” बौद्ध मासिक प्रकाशित हुने:

२०५८ साउन ५ गते, काठमाडौं ।

विगत तीन दशक देखि आनन्दकुटी विहार गुठीद्वारा नेपालको पहिलो बौद्ध मासिकका रूपमा

प्रकाशन हुँदै आएको “आनन्द भूमि” वर्ष २१, अङ्क ४ देखि सुखी होतु नेपाल समूहको प्रमुख व्यवस्थापनमा आनन्दकुटी विहार गुठीको आर्थिक अनुदानमा प्रकाशन गर्ने सम्झौता भए बमोजिम उक्त बौद्ध मासिक प्रकाशन हुने भएको छ । लेख-रचना तथा अन्य जानकारीका लागि सुखी होतु नेपाल, बुद्ध विहार, भृकुटीमण्डप । फोन: २२६७०२, पोष्ट बक्स नं. ११३, काठमाडौं मा सम्पर्क गर्नुहुन समूहका उपाध्यक्ष फल्समान शाक्यले अनुरोध गरेको कुरा थाहा हुन आएको छ ।

बुद्ध विहार भृकुटीमण्डपको समिति पुर्नगठन:
२०५८ साउन १ गते, काठमाडौं ।

बुद्ध विहार भृकुटी मण्डप संरक्षण समितिका अध्यक्ष भिक्षु कोण्डन्यको अध्यक्षतामा बसेको बैठकमा बुद्ध विहार भृकुटी मण्डप संरक्षण समितिको पुर्नगठन प्रकृया सम्पन्न भएको छ । सो बैठकले निवर्तमान सचिव जनक नेवा शाक्यलाई विहारको सचिव भई सेवा पुर्न्याए वापत धन्यवाद प्रस्ताव पारित गरेको छ । नव गठित बुद्ध विहार भृकुटी मण्डप, संरक्षण समितिमा निम्न देहाय बमोजिम पदाधिकारी चयन भएका छन्-

विहार प्रमुख- भिक्षु कोण्डन्य, सचिव- भिक्षु निगोध, कोषाध्यक्ष- जुलुमकृष्ण शिल्पकार, सदस्य- भिक्षु सुदर्शन महास्थविर, सदस्य- भिक्षु धर्मशोभन महास्थविर, सदस्य- श्री मोतिलाल शिल्पकार, सदस्य- श्री भीम बहादुर श्रेष्ठ ।

शोकसभा

अनिच्चावत संखारा उप्पाद् वय धम्मिनो
उपज्जित्वा निरुज्झन्ति तेसं वूपसमो सुखो

सिद्धिपुर गा.वि.स. वडा नं. ९ निवासी सिद्धिमंगल बुद्ध विहारया उपासक उपासिकापिं चालासिँ महर्जन व मानकुमारी महर्जन क्रमशः वि.सं. २०५८ साउन १ गते व वि.सं. २०५८ असार २५ गते दिवंगत जूगुलिं वयेकःपिनि पुण्य स्मृती सिद्धिमंगल बुद्ध विहारया उपासक उपासिकापिनि पाखें १ मिनेट मौन धारणयानाः श्रद्धाञ्जली अर्पण याना शोकसभा याःगु समाचार दु ।

“मुखले मात्र हामीले एक दिन अवश्य मनु पर्छ भनी विचार गर्दैन हामी भने छौं भनी विचार गर्ने बित्तिकै कलह शान्त हुन्छ ।” - धम्मपद

बुद्धामृत

- वासुदेव पाण्डे
धनगढी, कैलाली

इक्ष्वाकु वंश शुभ शाक्य नरेश-पुत्र
शुद्धोधनेश र मुमा द्वय शक्ति-सूत्र
मायावती मनुज उत्तम उच्च नारी
नेपाल पुण्य धरती तनले सिंगारी ॥१॥

भो लुम्बिनी वन बिसे जब जन्म जात
गो पादकण्ठ सत उत्तर त्यो सुगाथ
आमा भइन् परमधाम-महामनुष्य
छोडेर धाम धरणी सुत विश्व पूज्य ॥२॥

घुम्दैथिए जब नि सारथि साथ सिद्ध
त्यो बालबुद्धि मनमा कतिको प्रसिद्ध
देखेछ बृद्ध अमि रोग-थला परेको
मुर्दासँगै मनुज-आँसुहरू झरेको ॥३॥

सम्झें, रहेछ धरती दुःखदर्दशाली
केले हुँदैछ दुःख मार्मिक त्यो निकाली
पार्ने-सुखी कुन छ औषधि खोज्दछु म
भन्दै फिरे नृप-कुमार विरक्ति-धाम ॥४॥

भो त्यो विरक्ति जब ज्ञात पिता डराए
खोजें यशोधर उषा गृहिणी गराए
भो पुत्र राहुल भनी तर सिद्ध+अर्थ
मान्थे-रहेछ सब त्यो सुखसौख्य व्यर्थ ॥५॥

त्यागो सुपुत्रसँग आत्मिक दिव्य-सूत्र
साम्राज्य, वैभव समुन्नत जन्म तत्र
पौचे-विभिन्न वन वानर बास बस्ने
घुम्थे जहाँ ऋषिहरू ता भष्म घस्ने ॥६॥

लागे त्यही तप बिसे, तप-साधनामा
भो शुष्क त्यो तन तपीकन त्यै कुनामा
पाएन ज्ञान जब, - मध्यम-मार्ग रोजे
निर्मूल दुःख-पथ साधन-सौम्य खोजे ॥७॥

छन् आर्य-सत्य जुन चार यसै धरामा
ती हुन् नि 'दुःखमय जीवन' कन्दरामा
लुकदा समेत त्यसबाट भइन्न टाढा
भाग्यौ भने पनि लछार्छ भएर गाढा ॥८॥

'तृष्णा' रहेछ त्यसको जुन बीज हो त्यो
त्यो त्यागिँदा दुःख सबै पर भाग्न गो त्यो
भो त्याग यो मन त्यसै परिपूर्ण हुन्छ
'निर्वाण' भैकन मनुष्य अजेय बन्छ ॥९॥

यी आर्य-सत्य अनि अष्टम-मार्गद्वारा
पारे सुसाज्जित धरा, मन-धर्म-धारा
सिद्धार्थ सौरभ लता नर-पूज्य गाथ
हो यो समस्त जग नै प्रभुको प्रसाद ॥१०॥

हे बुद्ध ! शुद्ध मनका, दुःखदर्द नास्ने
सन्ताप, ताप अनि राप समस्त मास्ने
छन् दुःख जे-जति सबै तिनका जरामा
बस्ने बिनाशन भनी मन कन्दरामा ॥११॥

छौ शान्तरूप जुन आकृति सम्झिँदामा
बिसिन्छ दुष्टपन पावनता हुँदामा
त्यो बन्छ बुद्ध अनि शुद्ध विचारशाली
आफ्ना कुवृत्ति जति छन् सब दूर फाली ॥१२॥

त्यो सौम्य-मूर्ति जब देख्दछ दस्यु जस्तो
चेला बनेर पद पर्दछ, शक्ति कस्तो ?
फर्किन्छ बुद्धि जब अंगुलिमालको ता
छन् शान्त मानव भने मन बन्छ ज्येता ॥१३॥

सौभाग्य हो मुलुकको जसमाथि जन्म्यौ
बाँडेर शान्ति-छहरा नित ज्योति चम्क्यौ
हौ विश्व-ज्योति युगका पथ-नव्य-दाता
भन्छौ नि ईश्वर भनी विधिका विधाता ॥१४॥